

Hikmet Kıvılcımlı

**Diyalektik
Materyalizm**

Altıncı Baskı
Haziran 2016

DERLENİŞ YAYINLARI: 81

1. Baskı: Tarih ve Devrim Yayınları Mayıs 1974
2. Baskı: Tarih ve Devrim Yayınları Haziran 1974
3. Baskı: Tarih ve Devrim Yayınları Temmuz 1974
4. Baskı: Çağrı Yayıncılık Eylül 1978
5. Baskı: Derleniş Yayınları Mart 1995

Kapak Düzeni: M. Cihan Çakır, Emre Olkun

DERLENİŞ YAYINLARI:

Aksaray Mah. İnkılâp Cad. Oto Han No: 43/514
Aksaray/Fatih/İstanbul

İnternet Adresi: www.derlenisyayinlari.org
e-posta: derlenisyayinlari@derlenisyayinlari.org

 facebook.com/derlenisyayinlari

 twitter.com/derlenisyayin

Derleniş Yayınları Sertifika No: 31545
ISBN 975-7346-05-5

Baskı: Kayhan Matbaacılık
Merkez Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2
Topkapı İstanbul
Tel: (0212) 612 31 85 – 576 00 66
İnternet Adresi: www.kayhanmatbaa.com
Matbaa Sertifika No: 12156

İçindekiler

Altıncı Baskıya Sunuş.....	9
----------------------------	---

Birinci Bölüm

Diyalektik Materyalizm ve Felsefe

I- Felsefe ve Metafizik Sistemler	15
1- Ahlâk	16
2- Metafizik:.....	16
3- Mantık	17
II- Diyalektik ve Felsefe	18
III- İdealizm-Materyalizm ve Bilgi Konusu	21
IV- Diyalektik Materyalizm	24

İkinci Bölüm

Diyalektik Materyalizm Metodu

Diyalektik Materyalizm Metodunun Kökleri.....	29
1- Olgü Materyalizmi.....	29
A- İdealizmlerden Fark.....	31
B- Metafizik Materyalizmlerden Fark	33
C- Sonuç: Gerçek Materyalizm	35
2- Genel Olarak Metotların Kökleri.....	37

Tarihi veya Manevi Bilimlerde Metot.....	48
Birikiş Bilimi	50
Sınıflandırma Bilimi.....	52
Diyalektik Materyalizm	56

Üçüncü Bölüm

Diyalektik Materyalizm Metodu Nedir?

1- Zincirleme Gidiş (Teselsül Prosesi).....	61
2- Çatışma ve Değişme (Tezat ve İstihale)	64
3- Birikiş ve Atlayış (Tekâmül ve İnkılap)	67
4- Karşılıklı Bağlılık ve Tarihi Mücadele	76

Altıncı Baskıya Sunuş

Hikmet Kıvılcımlı'nın "Diyalektik Materyalizm" adlı broşürünün bu Altıncı Baskısında da, Beşinci Baskısında olduğu gibi, Mayıs 1974 Tarihinde "Tarih ve Devrim Yayınevi" tarafından yapılan Birinci Baskısı esas alınmıştır. Kitapta aşağıda belirtilenlerin dışında, her türlü değişiklikten kaçınılmıştır:

1- Dil, günümüz Türkçesine göre sadeleştirilmiştir.

2- Açıklanması gerekli görülen kimi sözcükler dipnotlarla açıklanmıştır.

3- Ekleme yapmak ya da kimi sözcüklerin bugünkü Türkçe karşılığını vermek gereği duyulan yerlerde, esas metinle karışmaması için, yapılan eklemeler köşeli parantez [] içinde yazılmıştır.

Derleniş Yayınları

Birinci Bölüm

**Diyalektik Materyalizm
ve
Felsefe**

I- Felsefe ve Metafizik Sistemler

Bir zamanlar bütün insan bilgileri **FELSEFE** (us sevgisi, akıl dostluğu) adıyla bir araya toplanırdı. Bütün bilimler felsefe demekti. Fakat insanın bilgisi ilerledikçe, birçok bilim felsefeden ayrıldı.

Son zamanlara kadar okullarda okutulan felsefe deyince, akla şu konular gelirdi:

- a) Psikoloji,
- b) Mantık,
- c) Metafizik (doğüstü),
- d) Ahlâk (moral),
- e) Felsefe Tarihi.

Ancak 19'uncu Yüzyılın ortalarından beri, bu beş konudan da çoğu felsefeden ayrıldı. Örneğin Psikoloji denilen Ruhیات başlı başına bir bilim oldu. Hatta birçok psikoloji meydana geldi. Felsefe Tarihi, esasen özel bir felsefe sorunu değildi. Geçmiş felsefelerin, söylenmiş felsefe akımlarının sırayla anlatılışıydı. Geriye üç şey kalıyordu:

- 1- Mantık,
- 2- Metafizik,
- 3- Ahlâk.

1- Ahlâk

Bir felsefe meselesi olmaktan çok, felsefeye kabul edilmiş teorik prensip ve hükümleri, insan hayatına uygulamaya kalkışmaktı. Her filozofun ileriye sürdüğü ve denenmesini öğütlediği bir ahlâk reçetesi vardı. Onun için çok geçmedi, ahlâk da özel bir bilim haline geldi. Ve pratik ahlâk ya da sosyoloji denilen toplum bilimine malzeme oldu. Yahut da adab-ı muaşeret (görgü kuralları) kitapları kılığına geçti: Salon kuşu oldu.

2- Metafizik

Doğa ve fizik (madde) bilimlerinden sonra gelen, fizikötesi denen konudur. Metafizik Felsefe bir tek şey aradı: Mutlak Gerçek: Yani ebedi, ezeli, değişmez şeyi... Fakat evrende öyle şey yoktur.

Metafizik mutlak gerçeği nerede arardı?

Bilimin henüz boş bıraktığı, yani insan bilgisinin erişemediği yerlerde. Şu halde metafizik, bilinmeyen şeyi bilmek gibi bir iddiydi. Hem de o aranan şey mutlaka Mutlak olacak ve o şeyi bir tek filozof kendi kafasından uyduracaktı. İşte bu uydurma mutlak gerçeklerin her birine Metafizik sistem denilirdi.

19^üuncu Yüzyılın ortalarından beri gerek madde, gerek hayat ve gerekse toplum alanlarında yapılan kesin keşifler artık o gibi uydurma gerçeklere yer bırakmadı. Metafizik iddialar ve sistemler, artık kadim hurafeler ve masallar gibi, insan bilgisinin çocukluk devrine özgü birer fosil olarak müzeye kaldırılmak gerekti. Metafizik eğer hâlâ bir yerlerde yaşıyorsa, bu, hurafe ve masalın hâlâ bilimden kuvvetli olduğuna delalet etmez. Toplumun bazı hayattan kopmuş tabakaları ve döküntüleri içinde, büyücülük ve ipnotizmacılık, isprizmacılık gibi metafizikçiliğin de en son bir teselli inancı halinde süründüğüne delalet eder.

Eskiden, metafizik düşünce devrinde, madde evreni üzerine Doğa Felsefesi ve toplum hakkında da Tarih Felsefesi diye birtakım uydurmaca sistemler, ileri sürülürdü. Fakat bugün o sistemler artık okunmaz hale geldi.

“Doğanın diyalektik yorumlanması (kavranışı) nasıl her türlü doğa felsefesini hem gereksiz ve hem de olanaksız bir hale getirdiyse, tıpkı öyle, Tarihin Marksistçe yorumlanması da, Tarih alanında felsefe yapmayı sona erdirdi.”^[1]

Bu yeni kavrayışın evren (toplum ve doğa) hakkındaki genel görüşüne **“DİYALEKTİK MATERYALİZM”** denilir. İnsanlığın şimdiye kadar vardığı bu en yüksek bilimsel kavrayışına göre:

“Artık her alanda yapılması gereken şey, ilişkileri kafanın içinde hayal etmek değil, olaylar içinde keşfetmektir.”^[2]

3- Mantık

Görüyoruz ki, felsefenin buraya kadar iler tutar yeri kalmamıştır. Bu duruma adını vermek gerekirse, diyebiliriz ki, artık Antika Felsefe sona ermiştir.

Mantık nedir?

Bir kelime ile düşünce bilimidir.

İşte, **“felsefe için (...) bizzat düşünce prosesi [süreci] kanunlarının doktrini, mantık ve diyalektik sahası (o da kalır sa) kalır.”^[3]**

^[1] Friedrich Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 62 [69]. Not: Hikmet Kıvılcımlı, Engels'in bu eserini 1936 yılında Marksizm Bibliyoteği'nin 12'nci yayını olarak “Lüdvig Föyerbah ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu” adıyla yayımlamıştır. Bu kitaptan alıntılarla ilgili verdiğimiz sayfa numaraları Hikmet Kıvılcımlı'nın yayımladığı çevirinin sayfa numaralarıdır. Köşeli parantez içinde verdiğimiz sayfa numaraları ise “Sol Yayınları” tarafından yayımlanan çevirinin sayfa numaralarıdır. (y.n.)

^[2] F. Engels, age, s. 62 [69].

^[3] F. Engels, age, s. 62 [69].

II- Diyalektik ve Felsefe

Biz burada Diyalektik Materyalizm adını alan ve metafizik felsefeye bir daha geri gelmeyecek şekilde son veren, bugün için biricik doğru kavrayışı göreceğiz.

Diyalektik Materyalizme göre, felsefe deyince anlaşılan şey:

“Ruh ile madde arasındaki ilişkilerin belirli yorumuna dayanan genel bir evrene bakış”tır.^[4]

Bu itibarla, Diyalektik Materyalizm her şeyden önce bir **“Weltanschauung”** (Evreni kavrayış)tır.

Kavranılacak evren nedir?

Evren denince, bir doğa ve toplum denilen maddi dünya ile bir de insana özgü düşünce denilen ruhi veya manevi dünya hatıra gelir. Daha kısa ve anlaşılır olmak için, maddi dünyaya varlık; manevi dünyaya da düşünce adı verilir.

Bu iki dünya birbirinden ayrı olmakla birlikte, gayri değildirler: Yani varlıkla düşünce arasında hem sıkı bir ilişki, hem de ortak olan yön vardır.

Düşünce ile varlığın ilişkisi şudur: Varlığı da düşünceyi de kavrayan şey gene düşüncedir. Etrafımızda bir doğa olduğunu;

[4] F. Engels, age, s. 31 [30].

bir toplum bulunduğunu bize bildiren ve kavratan şey düşüncemizdir. Buna, varlığı kavramak deriz. Fakat o varlıktan ayrı bir düşüncemiz bulunduğunu ve bu düşüncenin de kendine özgü bir takım kanunlara uyarak yürüdüğünü keza bize bildiren ve kavratan da gene düşüncedir. Buna da düşüncüyü kavramak denir. Şu halde düşünce kavramı, kuruntuya dayanan bir şey değil; varlık gibi, tek insan ruhunun dışında kabul edilebilecek, yani objektif bir şeydir.

Bu itibarla düşünce denilen iç dünyamız, varlık denilen dış dünyanın içinde varlığın bir parçası demektir. Fakat düşünce olmasa varlığı kavramamıza imkân yoktur. Yani düşünce ile varlık arasında karşılıklı ve sıkı bir ilişki vardır. Aslında düşünce ile varlığı kavramamızı mümkün kılan şey ancak bu ilişkidir.

Düşünce ve varlığın ortak yönü şudur: Varlık dediğimiz dış dünya, düşüncemizden nefsimizden hariç, objektif bir varlıktır diyoruz. Ama düşüncemiz olmasa varlığı kavrayamayacağımızı söylerken de, varlığın düşüncemize, nefsimize dâhil, sübjektif bir kavranışı olduğunu bildirmiş oluruz. Keza düşüncenin de bizim düşüncemize, nefsimize ait, sübjektif bir şey olmasına rağmen, varlık içinde ayrı bir varlık halinde bulunması, düşüncenin aynı zamanda objektif bir şey olduğunu bildirmiş olur. Görülüyor ki, gerek varlık, gerekse düşüncemiz aynı zamanda hem objektif, hem de sübjektiftir. Düşünce ve varlık, aynı zamanda hem tek insana göre, nefsimize nazaran vardır: (Sübjektif). Hem de tek insanın dışında, nefsimizden hariç olmak üzere vardır: (Objektif). İşte aralarındaki birinci ortak nokta, her ikisinin de hem objektif, hem de sübjektif olmak suretiyle içli dışlı, birbirine girift bulunmasıdır.

Bu sıkı bağ, ortaklık nedendir?

Gerek varlığın, gerekse düşüncenin aynı özden gelmelerindedir.

Varlıkla düşünce de ortak olan öz nedir?

Her ikisinin de değişme ve hareket halinde bulunmaları ve bu hareketi belli birtakım kanunlara göre yapmalarındır. Hareket, en geniş anlamıyla varlığın da düşüncenin de özüdür, aslı ve esasıdır. Hareketin en genel kanunlarını gözden geçirmek düşüncenin de, varlığın da kanunları hakkında genel bir fikir edinmek olur.

Şu halde diyalektik, düşünce ve varlık ayırt etmeksizin, evrenin en genel hareket kanunlarını inceleyen bir bilimdir. Bilimdir diyoruz, doğrusu da budur. Diyalektik, gerçekten var olan hareketin kanunlarını olduğu gibi inceler... Böyle bir incelemeye felsefe adı verilemez. Felsefe, bilimlerin dışında, bilimlerin bulamadığı gerçekleri uydurmakla uğraşır. Diyalektiğin uydurduğu hiçbir şey yoktur. O gözlem ile kavratılan hareket kanunlarını gösterir. Şu halde bütün öteki bilimler gibi, gözleme, deneye, olan bitene dayanan bir bilimdir. Jeoloji nasıl yeryüzünün hareket kanunlarını, Sosyoloji de nasıl toplumun hareket kanunlarını tespit ederse, Diyalektik de öylece, düşünce ile varlığın genel hareket kanunlarını tespit eder. Sosyolojiye nasıl “toplum felsefesi” veya “Tarih felsefesi demek saçma ise, diyalektiğe de “varlık felsefesi” veya “düşünce felsefesi” demek o kadar yersizdir.

Felsefe, bir zamanlar insan bilgilerini derlemek bakımından tarihsel rolünü oynamış bitirmiştir denilebilir. Bu anlamda, yalnız metafizik felsefeyle değil, her türlü felsefeyle alışverişi kesmek zorunlu olur. Bir kelimeyle diyalektik, her türlü felsefenin mezar kazıcısıdır.

III- İdealizm-Materyalizm ve Bilgi Konusu

Felsefe artık ilmi simya gibi, din gibi, masal gibi Tarihe karışmıştır diyoruz. Felsefe bugün ancak, geçmiş insan nesillerinin bilgi boşlukları etrafında ne gibi düşünce fantezileri yapabileceklerini göstermeye yarar, diyoruz... Ya felsefenin koyduğu sorunlar ne olacak?

Felsefenin ortaya attığı ana sorun nedir?

“Her felsefenin ve özellikle modern felsefenin esas büyük sorunu, düşüncenin varlıkla ilişkisidir”^[5]

Düşünce ile varlık veya ruh ile madde arasındaki ilişki deyince iki soru hatıra gelir:

1- Ruh mu maddeyi yaratır, madde mi ruhu? Daha doğrusu düşünce mi önce gelir, varlık mı?

Bu sorudan idealizm ve materyalizm sorunları çıkar. **Ontoloji** (Genel Varlık Konusu) budur.

2- Düşünce varlığın aynı mıdır, gayrı mıdır? Daha doğrusu: Ruh maddeyi kavrayabilir mi?

Bu sorudan da **Bilgi Konusu** sorunu çıkar.

^[5] F. Engels, age, s. 27 [24].

Filozoflar önce birinci soruya verdikleri cevaba göre iki büyük bölüğe ayrılırlar:

- a) Ruh maddeyi yaratır diyen İdealisttir.
- b) Madde ruhu yaratır diyenler Materyalisttir.

Sonra, gerek idealistler gerek materyalistler, ayrıca kendi içlerinde ikinci soruya verdikleri cevaba göre birtakım bölüklere ayrılırlar. Yalnız unutmayalım: Metafizik Felsefece kavranacak varlık, şu bildiğimiz ölümlü düşünce veya varlık değil, **Mutlak Gerçektir**. İşte o mutlak düşünceyi kavrarız diyen idealistlere **Dogmatik İdealist** denir. Mutlağı kavrayamayız diyen idealistler de **Pragmatik** adını alır. Mutlak varlığı kavrarız diyen materyalistlere **Dogmatik Materyalist** denir, Mutlağı kavrayamayız diyenlere de **Agnostik** adı verilir.

Diyalektik evren kavrayışı bütün bu filozof kör dövüşünü bir vuruşta dağıtır. Gelmiş geçmiş tek mil sayın filozoflara sorar:

“Bunca kan terleri dökmeniz hep o yaman mutlak hazretleri uğruna mıdır?”

Ve kısaca cevap verir:

“Nafile yoruluyorsunuz; O sizin kendi KURUNTUNUZDUR: Gerçekte mutlak olarak ne bir madde, ne bir fikir veya gerçek vardır. Ne de onu kavrayıp kavrayamamak meseledir.”

Diyalektik Materyalizm, müzelik filozoflara bu müjdeyi verdikten sonra, onlara yanlış kapı çaldıklarını şöyle izah eder:

1- Düşünce mi önce, varlık mı, diye merak mı ediyorsunuz?

Bu hususta söz söyleyecek felsefe değil, bilimdir. Gerek doğa, gerek toplum bilimleri varlıksız ve varlıktan önce düşünce olamayacağını, düşüncesiz ve düşünceden önce varlık bulunduğunu, iki kere iki dört eder gibi ispat etti. Ve ediyor. Bu gerçek ilkokul kitaplarında okunuyor.

2- Düşünce varlığı kavrar mı, diye merak mı ediyorsunuz?

Bu hususta da söz söyleyecek gene felsefe değil, deneydir. Şu meşhur mutlak gerçek uydurmanızı bir tarafa bırakınız. Çünkü insanlığın artık kuruntuya tahammülü kalmamıştır. İnsan kafasından geçen herhangi bir düşüncenin tekabül ettiği, ifade eylediği varlığa uyup uymadığını kuru akılla bulamazsınız. O düşünceyi doğaya, hayata ve topluma uygulayarak sınavınız. Düşüncenizin varlığa ne derece uyduğunu derhal denemiş ve anlamış olursunuz. Engels'in dediği gibi:

“Pudingin tadı yenilerek anlaşılır.”^[6]

Pastanın denenmesi yenmesidir.

Bu suretle diyalektik kavrayış, bir taraftan her türlü felsefeye paydos borusunu çalmış olur; diğer taraftan da varlıkla düşünce arasındaki ilişkinin sırf ve ancak bir bilim ve deney meselesi olduğunu anlatmış olur.

Düşünce ve varlığın nitelik ve ilişkileri alanında, filozof spekülasyonu değil, pozitif bilim araştırmalarıyla el ele yürür. Pozitif bilim alanını pozitif bilime bırakır. [Diyalektik Materyalizm, Skolastik ve Metafizik Felsefeler tarafından] gömüldüğü tarihsel türbesinden elini çıkartıp bilimi bildirir.

Ve artık kendiliğinden anlaşılır ki, gerçek diyalektik kavrayış bütün gerçek bilimler gibi materyalisttir. Yani, varlığın düşünceden önce gelip, düşüncenin varlığı kavrayabileceğine inanır. Onun için bu yepyeni kavrayışa **DİYLEKTİK MATERİYALİZM** adı verilir.

^[6] F. Engels, Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm, Sol Yayınları, s. 38. (Bu cümlede geçen puding kelimesi Almandaki orijinal halinde ve İngilizce karşılığında Hikmet Kıvılcımlı'nın yaptığı çeviriyle aynıdır. Fakat aynı kelime Sol Yayınları tarafından; “çörek” olarak tercüme edilmiştir. y.n.)

IV- Diyalektik Materyalizm

Bütün bu temizlik işlerini yaptıktan sonra, Diyalektik Materyalizme inceleyecek hangi konu kalır?

Yukarıda söylediğimiz gibi, gerek düşüncenin ve gerekse varlığın en genel hareket kanunlarını incelemek kalır. Şüphesiz aşâğıda açıklayacağımız varlık da, düşünce de esas itibarıyla diyalektik bir biçimde hareket eder. Ne var ki, aynı diyalektik kanunlar düşünce ile varlıkta ayrı ayrı ve başka türlü ifade olunurlar. Biz de, bu kanunların gözden geçirilmesini kolaylaştırmak için, Diyalektik Materyalizm konusunu iki ayrı bölümde alacağız:

A- Diyalektik varlık kanunlarının incelenmesi: Bu konuda hareket kanunları, düşünceden bağımsız olarak; sırf doğada, hayatta ve toplumda oldukları gibi gözden geçirilecektir. Bu bize, evreni kavrayış esnasında güdeceğimiz yolu yani metodu verecektir. Onun için bu konuya **Varlık Kanunları** konusu diyebileceğimiz gibi, Metafizik metottan ayrı olmak üzere, **DİYALEKTİK METOT** konusu da diyebiliriz.

B- Diyalektik düşünce kanunlarının incelenmesi: Bu konuda, bütün varlık hareketinden çıkan diyalektik kanunların, nasıl bir varlığın parçası olan düşünce için de doğru olduğu görülecektir. **Düşünce kanunlarından** bahseden bilime eskiden **mantık** denirdi. Antika Felsefenin de metafizik metoduna uygun

bir mantığı vardı. Ona **formel mantık** denir. Onun için Diyalektik Materyalizm metodunun düşünce kanunlarına uygulanması **DİYALEKTİK MANTIK** adını alabilir.

Gerek metodu ve gerek mantığı itibarıyla, Diyalektik Materyalizmin yukarıdan beri işaret ettiğimiz dört karakteri şunlar olur:

1- Olay ve şeyleri hem objektif, hem de sübjektif olarak gözden geçirir.

2- Bütün evrende (düşünce ve varlık dünyasında) en genel esas, harekettir.

3- Mutlak değişmez denen şey yoktur. Hareket eden her şey değişir.

4- Değişen varlığın da, düşüncenin de aslı maddidir.

İkinci Bölüm

**Diyalektik Materyalizm
Metodu**

Diyalektik Materyalizm Metodunun Kökleri

Diyalektik Materyalizm, varlığı kavrayış metodudur. Her şey gibi metodun da bir kökeni veya doğuşu, (yani bizzat kavrayış metodunun neden ibaret olduğu) ve bir de sonucu yani araştırma hususunda hangi prensiplere vardığı aranmalıdır.

İsminden de anlaşıldığı üzere, Diyalektik Materyalizmin iki kökü vardır:

a) Materyalizm,

b) Diyalektik.

Bu iki kök, gelmiş geçmiş bütün öteki iki sistem ve metodlardan tamamen ayrı ve bambaşkadır. Onun materyalizmi, özü diyalektik olan olguya (olan bitene) dayanır; diyalektik ise, özü materyalist olan gidişe dayanır.

1- Olgu Materyalizmi

Diyalektik Materyalizmin temeli bir tek kelime ile ifade edilir: Vakıa (olan biten, olgu, olan şey). İnsana ilk bakışta pek basit gibi gelen bu prensip gerçekte yüzyıllar ve yüzyıllarca yapılan düşünce denemelerinden sonra bulunmuştur. Ve ancak Diyalektik Materyalizm tarafından ilk defa kaçamaksız ve pürüzsüz ola-

rak ortaya konulup en son bilimsel buluşlarla kanıtlanmıştır.

“Olan şey dışında başka şey aramamalı; gerçeklik zorunlu olan şeydir. Gerçekten, olan bitenden ayrı gerçek aramamalı” sözü kolayca söylenmemiştir.

Gerçi evrenin bütün olayları gibi, İnsan Tarihi de olgulardan ibarettir. “Hoca ne derse desin, cemaat bildiğinden şaşmamış”: Filozofların, olan bitenler ötesinde “Gerçek” aramaları, insan kitlelerini pratik hayatta daima olgulara, olan bitene uymaktan alıkoymamıştır. Ancak, insanlığın gerçek Tarihine ve Tarihsel hareketine değil de, Düşünce Tarihine ve hele Felsefe Tarihine bakacak olursak iş değişir. İnsanlar uzun müddet gittikleri yeri görmemişler, birey olarak her kişi kendi işini bildiği halde bütün insanlar toplum ölçüsünde hep birden ne yaptıklarını bilememişlerdir. Ancak insanların teker teker bilinçle yola çıktıkları halde, niçin hep birden varacakları sonucu bilinçle kavrayamadıklarını ilk defa bilimsel bir şekilde açıklayan ve kanıtlayan Diyalektik Materyalizmin Tarihe uygulanmasından sonradır ki işin büyü-sü çözülmüştür. İnsanların tek başlarına açıklayamadıkları, yani kendi yaptıkları ve bildikleri; olgulara uymadığını gördükleri birçok olayın asılları, bütün toplum ölçüsünde olan bitenlerle açıklanmıştır.

O zaman olgu dışında: Keramete, mucizeye, kazaya, kadere, tesadüfe, talihe, fala, masala inanmanın yersiz olduğu anlaşılmıştır. Daha doğrusu, kerametten masala kadar görülen o şeylerdeki esrar perdesinin gene birtakım olgular, olan bitenlerle yırtılıverdiği meydana çıkmıştır.

Her şeyin özü ve açıklaması olgulara dayanır deyince, iki şey akla gelir:

“a) Olgulara sığmayan her türlü idealist kuruntuları bir tarafa, atmak;

“b) Olguları hayali ilişkileri içinde değil, kendi ilişkileri

İNİNDE İNCELEMENEK”[7]

Bu iki kısa cümle, birbirlerinden basit iki prensip, Diyalektik Materyalizmi bütün felsefe sistemlerinden ayırmaya yarar. İn-sanı hem tüm idealizmlerden uzaklaştırır hem de metafizik materyalizmin (natüralizmin, doğa felsefesinin, agnostisizmin, vb.) düştüğü yanlışlardan kurtarır. Her türlü ciddi bilimsel araştırmada “**rehber nokta**” (point de repere) hizmetini görür. Düşünce ve varlık olaylarının okyanusçul kalabalığı-karmaşası içinde şaşmaz pusula olur.

Bu pusulanın iki ibresi vardır:

- a) Olguya dayanmak;
- b) Olgunun ilişkilerini saymak.

Önce olgu pusulasının bizi felsefe sistemleri mahşerinden nasıl kurtardığını görelim. Yani Diyalektik Materyalizmin öteki materyalizmlerden, idealizmlerden ve bir kelimeyle tüm metafizik felsefeden farkını kısaca gözden geçirelim.

A- İdealizmlerden Fark

İdealizm adı altında üç cereyan: akım ayırt olunabilir:

- 1) Spiritüalizmler,
- 2) Özellikle idealizmler,
- 3) Pragmatizmler.

1- Spiritüalizmler: Gerçi, ruhun dışında birtakım olgular kabul eder. Yani spiritüalizme göre; bir **ruh**, bir de **madde** vardır. Onun için spiritüalizm düalist (ikici)dir. Yani iki öz kabul eder. Ama maddenin ruhtan kaynak aldığını ve maddi varlıkları ruhun idare ettiğini söyler. Bu iddiasıyla spiritüalizm:

[7] Friedrich Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 46 [49].

a) Olgular ve dünya dışında bir ruh tasavvur eder. Böyle, onun söylediği gibi, [maddeyi] yarattığı sanılan ruh olguya sığmaz.

b) Kabul eder görüldüğü olgular arasındaki ilişkileri de ruhun idare ettiğini söyler. Yani ilişkileri bizzat olgu ilişkileri saymayarak, ruh ilişkileri kılığına sokar. Her iki biçimle de yukarıda gösterdiğimiz iki prensibin dışına çıkar.

2- Özellikle idealizmler: Kendilerine göre, **monisttirler**. Yani bir tek düşünce veya bilinç veya ruh vardır, onun dışında bir şey yoktur, der. İdealizme göre:

1- Ne olaylar gerçektir,

2- Ne de olgular arasındaki ilişkiler gerçektir.

Gerçek olan yegâne şey: Ruh ve Düşüncedir. Yani bu doktrinler anlatılan prensiplerin ikisini de kökten inkâr eder.

3- Pragmatizmler: Pek ciddi bir felsefe akımı saymak bile yersizdir. Pragmatizm bir Katolik veya Protestan softalığı, ya da İslam tasavvufu şeklinde görülür. Olgular içinde yalnız gerici göreneği (Katolik geleneklerini) veya Protestan ahlâkını alır ya da tasavvufta olduğu gibi, sırf riyazet ve feragat^[8] tespini çeker. Bütün öteki gerçek olguları ikinci, üçüncü dereceye atar. Hatta hiçe sayar. Şu halde:

a) Yalnız bir kısım olgulara önem verip, bütün olguları ciddiye almadığı için birinci prensibi kırar;

b) Ahlâk, görenek, riyazet gibi olguları birinci dereceye çıkarmakla, olan bitenler arasındaki ilişkileri olduğu gibi değil, sahte bir şekilde anlatır.

Yani insan alinyazısını görenek, ahlâk veya feragatten önce tayin eden derin ve çapraşık sebepleri arka safa atar. Bu yolla

[8] Riyazet: Nefsin isteklerini kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma. Feragat: Kimi haklarından kendi isteğiyle vazgeçme, el çekme. (y.n.)

olgular arasındaki gerçek ilişkileri bozar. Hayali ilişkiler kurar. İkinci prensibi çiğner.

B- Metafizik Materyalizmlerden Fark

Diyalektik Materyalizme gelinceye kadar görülen felsefi materyalizm akımları hep metafizik idiler. Ondan sonra da, Diyalektik Materyalizme sığmayan bir materyalist anlayış, ister istemez metafizik kalmıştır.

Metafizik Materyalizm ne demektir?

Doğrudan doğruya yahut dolayısıyla mutlak bir madde veya varlık kabul etmektir. Diyalektik Materyalizm ise her ne biçimde olursa olsun, her türlü mutlak anlayışı öldüren materyalizmdir. Her şeyin, göreceğimiz diyalektik bir görecelikle cereyan ettiğini gösterir.

Metafizik materyalizmler başlıca iki gruba ayrılırlar:

1- Dogmatik Materyalizmler: Bunlar olanı mutlak cevher, değişmez bir prensip sanan kaba materyalizmlerdir.

2- Agnostik materyalizmler: Bunların birçok çeşitleri aynı noktada toplanır. Olanı olduğu gibi gerçek diye kabul etmezler. Materyalistliklerinde işkilli veya korkak davranırlar.

Dogmatik Materyalizmler: Bu kaba materyalizmler, ya maddeyi değişmez bir gerçek sayan **natüralizm** yahut kuvveti, enerjiyi mutlak bir cevher sayan **dinamizm** gibi isimler alır. Gerek natüralizmin, gerek dinamizmin bir büyük yanışı da, doğadaki mekanik kanunları aynen hayata ve hayat kanunlarını da gene hiç değiştirmeden topluma uygulamaya kalkışmalarıdır. Kısacası bir kelimeyle dogmatik materyalizm, doğrudan doğruya ve açıkça evrende bir tek, mutlak değişmez maddi varlık ve madde kanunları vardır der. Bunu söylemekle yanılır. Çünkü:

1- Doğada ve Toplumda değişmeyen hiçbir şey yoktur. Parça-

lanmaz parça sayılan atom bile canlı varlıklar gibi; doğar, yaşar, ölür. Enerji dediğimiz kuvvetler, dünyamızın bugünkü bünyesine göre öyledirler. Ebedi değildirler. Sonra, gerçi varlık en sonunda her şeyi içine alan bir tek birliğe, maddi varlıklar varlığına indirgenir. Ama varlık olguları daima mekanik kanunlarla idare edilmez. Olgular gösteriyor ki, canlı varlık ve toplumda hüküm süren kanunlar, aynı esastan gelmekle beraber, başka şekillerde meydana çıkarlar. Aksi anlamda madde veya kuvvet yahut hayat yahut da toplum anlayışları besleyen dogmatik materyalizm [olguya sığmayan] şeyler tasavvur etmiş olur. Birinci prensibi bozar.

2- Maddeyi ve kuvveti soyut, ebedi sayan, hayatla toplumu aynı torbaya koyan dogmatik materyalizm, olgular arasındaki ilişkiyi de olmadıkları şekilde koyarak, ikinci prensibe aykırı düşer.

Korkak Materyalizmler: Dogmatik olmayan materyalizmler, olgulardan, olan bitenlerden o kadar korkar ve işkillenirler ki, açıkça materyalist olduklarını bile itiraf edemezler. **“Bilmiyoruz”** yahut ta **“Bilinemez”** diye boyun kırarlar.

Lâkin neyi bilmezler?

Mutlak sandıkları gerçeği... Demek onlar da açıkça mutlak gerçek yoktur ve olamaz diyemiyorlar. Tersine, gayet ikiyüzlü bir mantıkla bazıları; Mutlak Gerçek var ama biz bilemeyiz, bazıları da; Mutlak Gerçek var mı? Bilmiyoruz. Ama yok mu? Onu da bilmiyoruz, derler. Kısacası, mutlağın varlığını yahut mutlağın yokluğunu ispat edemeyiz yollu iddia ve kaçamaklarla gene mutlak varlığı zımnen, üstü kapalı bir biçimde kabul etmiş olurlar. Örnek olarak bu akımlardan önemlilerini sayalım:

Septisizm (İşkilcilik): Hiçbir şeyin mutlak gerçeğini öğrenemeyiz. Mademki mutlak gerçek yok, hiçbir gerçek de olamaz, der. Demek ki, olguları ve ilişkileri toptan inkâr eder.

Agnostisizm (Bilmemcilik): Mutlağın olmadığını bilemeyiz, der.

Pozitivizm (Müspetçilik): Pozitif bilimler alanında bildiklerimiz doğrudur. Ama öbür alanda bir şey bilmeyiz, der.

Bu doktrinlerin hepsi de:

a) Olgulara sığmayan bir mutlak varlığı reddetmezler,

b) Olgular arasındaki münasebetler dururken, bilinemez bir evren ihtimali ile münasebetsizliğe kalkarlar. Böylece, her iki prensibi de bozarlar.^[9]

C- Sonuç: Gerçek Materyalizm

Görüyoruz ki, olguları esas tutarak yürümek, ilkin zannedildiği ve söylendiği kadar basit ve yüzeyde değildir. Olan biten olayların mihenk taşına vurulan her felsefe sistemi çarçabuk tuzla buz olur. Ayakta duran tek felsefe kalmaz. Bir şey kalır; Diyalektik Materyalistçe, olanı olduğu gibi kavrayış. Gerçek materyalizmin ana düşüncesi: Gerçek dünyaya (Doğaya ve Tarihe) herhangi bir idealistçe kuruntu taşımadan bakmak, gerçek dünyayı olduğu gibi görmektir. Diyalektik Materyalizmde bu anlayışın dışında atfedilecek hiçbir mutlak ve sabit fikir, hiçbir doğma (nas), hiçbir başka gerçek yoktur. Olanı olduğu gibi görmek: **“Materyalizmin de bundan başka [öte] bir anlamı yoktur.”**^[10]

Bu kavrayışla yola çıkıldı mı: Gözleri bağlayan eski sistem perdesi yırtılır. Önceden uydurulmuş ve edinilmiş (a priori: öncüleyin) fikirlere ezbere inanmak ortadan kalkar. İnsan düşüncesi yüzyıllardan beri aradığı gerçek aydınlığa kavuşur. Ne kendini, ne de başkalarını aldatmaya olanak kalmaz. Artık bir düşünce: doğru mu, yanlış mı; Gerçek mi; değil mi? gibi sorulara verilecek

^[9] Hikmet Kıvılcımlı burada münasebet (ilişki) sözcüğü ile münasebetsizlik (densizlik, saygısızlık) sözcüğü arasında kinayedey bulunuyor. (y.n.)

^[10] F. Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 46 [50].

cevap kısadır. O düşünceye uyan olay: Var mı; Yok mu; Olmuş mu; Olmamış mı? Eğer olay, olgu varsa yahut olmuşsa, onu ifade eden düşünce de doğrudur. Bu gerçektir.

Bu yön bütün doğa olayları için şaşmaz bir kuraldır. Örneğin, **Mendeleyev** ismindeki bilgin, bütün cisimleri sıraya koyan ünlü cetvelini kurduğu zaman; Skandium, Germanium gibi cisimler bilinmiyordu. Fakat bu cisimlerin cetveldeki yerleri boş duruyordu. Mendeleyev yaptığı gözlemler üzerine, bu gibi cisimlerin bulunacağını ve buldukları takdirde oksitlenme derecelerinin R_2O_3 ve R_2O_4 olacağını ileri sürdü.

Bu düşünce doğru mu, yanlış mı?

Önce kestirme bir şey söylenmedi. Lâkin Mendeleyev'in tanımladığı özellikleri taşıyan Skandium ve Germanium vb. cisimler bulduktan sonra, ileri sürülen düşüncenin olgu olarak bulunduğu meydana çıktı. Doğruluğu anlaşıldı.

Bir şeyin doğruluğu; oluşu, vukua gelişi demektir. Yalnız görünüşlere aldanmamak için, olan şeyin doğruluğundan şüphe edilemez. Bir olgunun zorunlu olduğunu ispat edecek şey deneydir. Örneğin su: 2 hidrojenle 1 oksijenin bileşimidir, diyoruz.

Doğru mu?

Bunu gösterecek şey deneydir. Boş bir tüp içine 2 kısım H_2 ile bir kısım O_2 gazı koyup arkasından bir elektrik kıvılcımı geçirirsek, tüpün içinde damla damla su meydana gelir. Ve gerek H_2 gerek O_2 gazları kaybolmuş, suya dönmüş olur. O zaman anlarız ki, su H_2 ile O_2 gazlarının belirli bir oranda birleşmelerinden doğan bir olgudur.

Onun için olanı olduğu gibi gören ve ister eşya, ister düşünce alanında daima olguya dayanan Diyalektik Materyalizm:

“Dünyanın materyalistçe kavranılışını, ilk defa olarak gerçekten ciddiye almıştır.”^[1]

^[1] F. Engels, agy, s. 46 [50].

Çünkü mademki bütün bilgi ve düşüncelerimizin doğruluğu, olana uygunluğu ile ölçülür, o halde

“Gerçek eşya belirli bir gelişme sırasında bulunan mutlak düşüncenin yansıması değildir, insan düşünceleri eşyanın birer yansımasıdır.”^[12]

Düşünce insana havadan veya gaipten gelmez. Yaşadığı çevreden alınan izlenimlerle gelir. Şu halde her düşünce, karşılık düştüğü şeyi ya da olguyu ifade eder. Olgu düşünceye cidden uyarsa bir düşünce doğrudur. Uymazsa, demek insanı yanıltan bir şey vardır. Tekrar olanları denemek, olduğu gibi görüp düşünciyi ona göre düzeltmek gerekir. Böylece her türlü idealizm â temelinden kaldırılmış olur. Gerçek materyalizm de budur.

2- Genel Olarak Metotların Kökleri

Metot nedir?

Görüyoruz ki her şey bir olgudur. Fakat bunu görür görmez iki soru önümüze çıkar:

- a) Bu olanlar nasıl oluyor?
- b) Biz onları nasıl kavrarız?

Evrene şöyle bir baksak, yalnız varlık alanında; doğa, hayat, toplum gibi birbirinden farklı üç türlü olgular dünyası gözümüze çarpar. Bu üç ayrı dünyanın her biri içinde de gene binbir çeşit olgu zincirleri uzayıp gider.

İnsan bu sonsuz özellikler gösteren, uçsuz bucaksız olgu çeşitleri içinde nasıl pusulayı şaşırmasın? Nasıl işin ucunu kaçırmasın? Bilgisine ve hareketine hangi yönü versin?

İşte bu olaylar ummanı içinde insanın bilgisine ve hareketine yön veren pusulaya **metot** yahut **usul** denir. Metot sözü Yunanca **“Meta: İle”**, **“Odos: Yol”** kelimelerinden gelir. Sözlük anlamı:

^[12] F. Engels, agy, s. 47 [50].

“Yolu İle” sadece “Yol” demektir. Gerçekte metodun Arapçası olan “Usul” sözü de gene yol anlamına gelen “Asıl”ın çoğuludur. Onun için klasik anlamıyla:

Metot, zihni gerçeklik bilgisine ulaştırır yoldur.

İnsanın olgularla ilişkisi:

- 1) Onları anlamak,
- 2) Onlara göre hareket etmekten ibarettir.

Şu halde metot, insanın yalnız zihnini ve anlayışını değil, aynı zamanda faaliyetini de gerçeğe ulaştırır bir yoldur. İşimizde ve düşüncemizde bizi az çok doğru bir sonuca vardiyan yol Metot ismini alır. İnsan tuttuğu yola göre doğru veya yanlış bir sonuca varır. Yahut hiçbir sonuç elde etmez. Onun gibi kullanılan metot kötü veya sapa ise, bilime varılmaz. Demek metot insanın maddi- manevi faaliyeti için birinci derecede önemli bir şeydir.

Hatta **Descartes**, zekâ ve zihniyetler arasındaki farkı, kullanılan yöntem farkında bulur.

Bacon, iyi bir yöntem sayesinde bütün zihniyet ve zekâların eşit olacağını iddia eder.

Eğer insanın bir metodu benimsemesi sırf kendi isteğine bağlı olsaydı, Descartes ve Bacon’a hak vermemek elden gelmezdi... Ne var ki, insanın her türlü işi gücü gibi zihin faaliyeti ve bu faaliyetin tuttuğu yol ve metodu da içinde yaşadığı toplum koşullarına bağlıdır. İnsan doğduğu zaman bu koşulları hazır bulduğundan onların etkisi altında kalır. Ama mevcut koşullar içinde eskilerin yerine yenilerini getirecek bir eğilim varsa, insan ondan yararlanabilir. Onun için biz Tarihte toplumun zamanla aldığı şekle uygun birtakım metotlar meydana geldiğini görürüz.

Kullanılan metot, insanın bilgi seviyesine uyar. İnsan, bilgi alanında tuttuğu metodu o alandan çıkarır. Alan ova ise yol ova yolu olur. Dağ ise dağ yolu olur. İnsanın bilgisi gökten inmez. Maddi olanaklarla sağlanır. İlkel Komuna (Komün) devrinde

bilgi dededen toruna geçen nakli (aktarımlı) şekildeydi. Bilim yoktu. Çünkü o zaman insanlar ayrıca bilimle uğraşacak kadar aylak zaman bulamıyorlardı. Şu halde bilgilerin artması, toplumun ilerleme ve gelişmesiyle oldu. Metodun şekli, bilgi seviyesine, bilgi de sosyal gelişmeye bağlı olunca, demek ki, tüm metotlar toplumun gelişme düzeyine göre zamanla başka şekiller alır. Şimdiye kadar gelip geçen toplumlarda, ilk ve pek ilkel bir biçimde ağızdan ağıza, kulaktan kulağa ve kuşaktan kuşağa bilgi geçiren nakli yöntem bir tarafa bırakılırsa, metot deyimine değen başlıca üç yöntem üzerinde durabiliriz:

Skolastik, Metafizik, Diyalektik...

Bunlardan Skolastik Metot, derebeyi yöntemi;

Metafizik Metot, burjuva yöntemi adını alırsa,

Diyalektik Metoda da proleter yöntemi diyebiliriz.

Bu üç metodun kısaca açıklamasını yapalım:

Skolastik Metot: Tarihin Ortaçağ denilen nispeten durgun devrinde doğdu. Skola: Okul, Mektep demektir. Ortaçağ mektebine, Şark'ta medrese denir. Skolastik: Medreseye mensup, medresevî [medresecil] demektir. Skolastik metodun tam karşılığı medrese yöntemidir.

Ortaçağ bilginleri herhangi bir tartışma veya araştırmada gerçeği bulmak için derhal eski Yunan filozoflarının eserlerine ve fikirlerine başvururlardı. Papaz veya softanın önüne hayati bir mesele çıktı mı, derhal Kara Kaplı Kitap açılır, oradan ahkâm çıkarılırdı. Kara Kaplı Kitap: İncil, Kur'an, Hadis değilse mutlak eski Yunanlı Sokrat veya Bokart veya Eflatun veya Aristoteles'e ait eserler olur. Orada her şey söylenmiştir, Gelmiş geçmiş bütün gerçekler Kara Kaplı'da yazılıdır. Onun için yeni bir gerçek, yeni bir hüküm ancak eski gerçeklerden ve eski hükümlerden Kıyas yolu ile çıkarılmaya çalışılırdı. Şu halde, Skolastik yöntemin esası Kıyas işleminden ibarettir.

KIYAS (syllogisme) nedir?

Aristo'ya göre kıyas:

“Öyle önermelerin art arda gelmesidir ki, orada bazı şeyler konulmuştur ve sırf konulmuş oldukları için o şeylerden zorunlu olarak bazı başka şeyler, sonuç olarak çıkar.”

Örneğin:

1- Bütün insanlar ölümlüdürler [A-B] 1;

2- Mehmet bir insandır [C-A] 2;

3- Şu halde Mehmet ölümlüdür [C-B] 3;

cümleleri bir kıyastır.

1'inci ve 2'nci önerme ile ortaya atılan fikirlerden sonra, üçüncü fikir zorunlu olarak ortaya çıkar. 1'inci önerme (majör), 2'nci önerme (minör), her ikisine birden önerme, öncüller denir. 3'üncü önerme konklüzyon (vargi, mantıksal sonuç) adını alır.

Konklüzyondaki C'ye fail (süje) yahut küçük terim, B'ye sıfat yahut büyük terim ismi verilir. Öncüllerdeki A ile C'ye ise uç (extreme) lakabı takılır. Her iki A da orta (terim) adını alır.

Ve skolastik yöntemini kullanan eski yazmanlar, üşenmeyip bu üç önerme veya terimden, insanın 32 dişini birden iki defa dolduracak tam 64 türlü kıyas çıkartmışlardır.

Evrenin bütün olaylarını eksiksiz yazan bir kitap elde bulunsaydı, hiç olmazsa bir an için Kıyas usulü işimize yarardı. Ancak böyle bir kitap yoktur ve olmamıştır. Her kitap, ancak [yazıldığı] zamanın olanakları içindeki bilgiyi kapsar. Doğada ve toplumda hiçbir kitabın yazmadığı olgular keşfedilince, Kıyas metodu arka safa atıldı. Yeni keşiflere mahsus yeni bir metot icat edildi.

Skolastiğin sebepleri: Ortaçağ toplumu, yerinde saymamakla beraber, sürekli bir ilerleyiş devri değildir. O zamanki sosyal gelişim ve dolayısıyla da bilgi seviyesi, Kadim Yunan toplumunda olduğundan ileri gitmemiş, hatta ilk zamanlar epey geri bile

kalmıştır. Derebeyi toplumu eski Yunan topluluğundan ileri olmadığı müddetçe Ortaçağ düşünceleri de eski filozofların düşüncelerinden öteye geçmedi. Onun için Kadim kitapların hükümleri kıyas yolu ile en yeni tartışmalara yetti. Skolastik Metodun dışına çıkılmadı.

Skolastik Metot, insanlığın Ortaçağ gibi karanlık bir devri için, yani kendi zamanı için elbette hem faydalı, hem de zorunlu bir yoldur. Skolastik Metodun zorunlu faydalarından başlıcaları şunlardır:

a) Eskilerin topladıkları bilgi hazinelerini olduğu gibi muhafaza etmiştir.

b) Eski medeniyetlere oranla geri olan bir devirde insanlığı hiç olmazsa manen bir kez erişilmiş olan bilgi seviyesinden aşağıya düşürmemiştir,

c) Bilim ve bilgi de kendisine göre ilerleme etkeni olduğuna göre, Kıyas yollarıyla işlenen eski bilimlerin yeni bilimlere tohum hizmetini görmesini hazırlamıştır.

Skolastiğin sonucu: Ortaçağ toplumu da çok defa sanıldığı gibi durgun değildir. Zamanla bezirgân ilişkileri ilerledi. Büyük ulusları meydana getiren geniş pazarlar doğdu. Mal alışverişinin, endüstrinin ilerlemesi, burjuva ekonomisinin gelişmesi, eski Yunanlıların yahut Mekke Araplarının akıllarından bile geçmeyen olgu ve ilişkileri ortaya attı. Artık sadece eski kitapları kurcalamak sadra şifa^[13] vermedi.

Avrupa'nın ilk endüstri kapitalizmine gelişim sahnesi olan İngiltere ülkesinde, skolastiğe karşı ilk yayılım ateşi başladı. Örneğin İngiliz filozofu Bacon şöyle soruyordu:

Kadim olan şeye, neden sırf eski olduğu için borçlu çıkalım ve fazla itibar edelim? Hep Kadim Yunan akıllılarının sözleriyle

[13] Sadra şifa vermek: Gönül ferahlatmak vermedi. (y.n.)

yemin etmekten ne çıkar?

Doğrusu, skolastik medrese yöntemi gitgide şu şekli aldı:

- a) İyi değil, çok düşünmek
- b) Tartışmada, gerçekten çok başarı aramak.

Her ne pahasına olursa olsun üste çıkmak için laf kalabalığı etmek: “Külâhın sureti mi demeli, sireti mi?” gibi boş kavgalarla ortalığı velveleye vermek, skolastiğin son ulaştığı konaktır. İhtimal daha çok zaman (sınıflı toplumun iç çelişkileri devam ettiği sürece) kabuğuna çekilmiş ukalalar bu soysuzlaşmış skolastik yöntemine başvurmaktan, kuru lafla kara kalabalığı sürüklemeye uğraşmaktan geri kalmayacaklardır. Bu tıpkı yeryüzünde hâlâ derebeyi artıklarının kalmış bulunmasına benzer. Fakat bugün derebeylik gibi Skolastik Yöntem de artık Tarihe karışmıştır. Zamanımız gibi harikalı buluşlar çağında, hâlâ zikreden dervişler gibi yerinde sayıp geniş getirmek saçma olur. Şimdiki skolastik, eski Yunanlıların çöküş devrinde görülen Sofistlik gibi, kötü şartlanlık ve şantajcılık esnafına yaraşan bir yöntem haline gelmiştir.

Metafizik Metot: Eski Akdeniz Medeniyetleri battıktan sonra, Avrupa’yı Barbarlar bastı. Böylece açılan derebeylik çağı 13’üncü Yüzyıla kadar adeta kayıtsız şartsız hüküm sürdü. Ancak 13’üncü Yüzyıla beraber, ticaret ilişkileri bir dönüm noktasına gelmiş kadar gelişim gösterdi. O zaman bütün insan bilgisinde ve bilimlerde yeni bir gelişme başladı. Skolastik Yöntemin çevresine sığmayan, Kara Kaplı Kitapta yazmayan bir sürü yeni şeyler ve sorunlar meydana çıktı. Tabii bu meseleler yeni araştırma yöntemleri istedi.

Yeni metotlar diyoruz. Gerçekte Skolastik zamanında bilim denince bir tek felsefe hatıra gelirdi: Genellikle felsefe yahut da din felsefesi, ilahiyat vb. gibi. Onun için bir tek yöntem: Skolastik Metot her şeye yeterdi. Ancak yeniden doğan bilimler, fel-

sefeden bağımsız birçok yeni alanları aydınlatmaya başlayınca her sahanın özelliklerine uygun birçok metotlar bulmak gerekti. Onun için Metafizik Metot deyince, birden çok metotlar ve onların da ayrıca birçok şubeleri hatıra gelir. Fakat çeşitleri ve uyguladıkları yere göre değişen özellikleri ne olursa olsun, bütün bu yeni metotların genel bir niteliği vardı. Hepsi de Metafizik karakterdeydi. Şu halde biz önce çeşitli yeni metotları ana hatlarında göreceğiz. Ondan sonra hepsini bağlayan ve bir araya toplayan genel metafizik yönünü bulacağız.

Metafizik yöntem başlıca dört alandaki bilimlere göre dört şekil alır:

- 1) Soyut bilimler alanında Analiz ve Sentez yöntemi.
- 2) Soyut-somut bilimler alanında, Tümevarım (istikra-induction) veya Deney yöntemi.
- 3) Sırf doğa bilimleri sahasında Sınıflandırma yöntemi.
- 4) Sırf Tarih bilimleri sahasında Belgelendirme, Soyutlama ve İstatistik yöntemleri.

Soyut bilimler rakam ve yıldızlar bilimi (matematik, astronomi) olsun, soyut-somut bilimler (fizyoloji, fizik, kimya) olsun; Somut bilimler (kozmozoloji^[14] coğrafya, medeniyet, botanik^[15], zooloji^[16]) olsun; bunların hepsi de müspet (pozitif) bilimlerdir. Ve insanın doğrudan doğruya doğa ilişkilerini saptarlar. Yukarıdaki dört yöntemden ilk üçü özellikle bu bilimlere aittir:

- 1) Analiz ve Sentez,
- 2) Tecrübe, deney,
- 3) Sınıflama.

Bu üç yöntemden ilk ikisini (analiz, sentez ile deneyi) filozof-

[14] Kozmozoloji: Evren Bilimi, Evrenbilim. (y.n.)

[15] Botanik: Bitki bilimi. (y.n.)

[16] Zooloji: Hayvan bilimi. (y.n.)

lar, üçüncüsünü (sınıflama yöntemini) de özellikle doğa bilginleri işlemiş veya ilkeleştirmişlerdir. Amerika'nın keşfinden sonra; Avrupa'da Rönesans denilen Diriliş devri başladı. Çünkü Yeni dünya ile birlikte dünya pazarlarının gelişmesi, 15'inci ve 16'ncı Yüzyıllarda Avrupa'nın maddi manevi gelişimini hızlandırdı. İşte tam bu diriliş devrinin sonlarına doğru, o zamanki dünyanın en ileri iki medeniyetinde: İngiltere ile Fransa'da iki filozof çıktı. Yukarıki yöntemlerden ilk ikisini tespit ederek skolastiği tâ kökünden baltaladı: İngiliz Filozofu Bacon, Fransız filozof Descartes.

Her iki adam da içinde yetiştikleri ülkenin özelliklerine uygun bir şekilde aynı kapıya çıkan metotları ileri sürdüler. İngiltere her gün yeni bir buluşla beslenen pratik sanayi ülkesi olduğu için, Bacon deneyin değerlerini göklere çıkardı. Fransa daha çok ticaret ve spekülasyon sermayesinin vatani olduğu için, Descartes skolastiği spekülasyon alanında baltalayan Analiz ve Sentez yöntemini ileriye sürdü.

Analiz ve Sentez:

Descartes; “**Metot gene Metot daima Metot**” diye bağırırken, gerçekte Skolastik Metodun yerine Metafizik Metodu koymuş oluyordu. Edindiği bütün kanıları [düşünceleri] silkti. Her şeyi yeni baştan Analiz ve sonra Sentez ile işe girişti.

I- Analiz: Descartes'e göre,

“Tetkik edilen güçlüklerden her birini, en iyi biçimde halletmek için gereken parçalara bölmek”tir.

Analiz'e: Karmaşıklıktan basite gitmek de denir. Karışık, anlaşılmayan bir olay gördük mü, onu daha basit parçalara böleriz. Sorun basitleştikçe anlaşılır. Böylece bilinenlere indirgenir.

II- Sentez:

“En basit ve en kolay anlaşılır şeylerden başlayarak, yavaş yavaş adeta derece derece daha karmaşık bilgilere ulaşmak için düşünceleri düzenle sevk etmek”tir.

Böylece basit bilinenlerden daha karmaşık bilinmeyenlere doğru yükselir.

Deney: Tecrübe [Tümevarım-Endüksiyon]:

Özellikle deneysel bilimlerin yöntemidir. Bu yöntemin konusu deneydir. Olay kanunlarını keşfetmekten ibaret olan esasısı da gene deneye dayanır. Endüksiyon (İstikra) Yöntemi. deney yolu ile olayların kanunlarını keşfeder. Bu metotta üç evre vardır:

a) Gözlem (müşahede): Olguların, kanununu keşif için, gözletilmesi. Olan bitenler insanın beş duyusu (ve bilhassa gözü kulağı) ile taranıp derlenir. Bu derleme işi yazı ile saptanır.

Gözlem:

- 1) Vazih olacak: Olayın bir eksikliği, bir fazlası olmayacak.
- 2) Sarih olacak: Zaman ve mekânda ölçülebilen bütün koşullar (şartlar) mümkün mertebe sayısı ile ifade edilecektir.

Gözlenecek şeyi ve gözlem tarzını seçmek önemlidir. Gereğinde daha iyi gözlem için olay tekrar da edilir.

b) Varsayım (Farz etmek):

İyi bir gözlem sonunda, olay koşullarının kalabalığı içinde: “Ciddan anlamlı olan önemli koşulları ayır ederek, bunlar arasındaki ilişkileri kavramak” mümkün olur.

Bu görünmüyorken birdenbire görünüp kavranan ilişki, olayın kanunu varsayılır. Bu adeta basitten karmaşığa doğru gitmek, endüksiyon yapmaktır.

c) Tahkik (Experimentation=Deneme):

Varsayım (Faraziye) şeklinde sezilen kanunun doğru olup olmadığını anlamak için deneyerek araştırmak gerekir. Ayrıca beş türlü deney metodu vardır. Fakat hepsi de: Varsayımdan mantıken çıkan sonuçların doğruluğunu anlamak için yeniden deney ve gözlemler yapmaya varır. Deney sırasında olayın bazı koşullarını yapay (suni) olarak meydana getirip bazıları gidererek, hangi koşulların esas olduğu ve gerçek kanunu oluşturduğu bulunur. Varsayım bir nevi endüksiyondur. Denemek de, adeta karmaşıktan basite doğru bir tümdengelim (dedüksiyon) yapmaktır.

Burada iki deyim önümüze çıkıyor:

Varsayım (hipotez), gözlem ile sezilen ve doğruluğu yanlışlığı henüz denenmemiş olan bir görüştür. Varsayım çoğu olayların benzerliklerine ve karşılaştırmasına (analogie) dayanır. Sesin havada yayılışını, suda dalgaların yayılışına benzetmek gibi. Yararları şunlardır:

- 1) Deneyin hangi noktalar üzerinde yürütüleceğini gösterir.
- 2) Çeşitli girift ilişkileri soyutlar.
- 3) Deneysel düşünceye olanak verir.

Teori: Bir varsayım doğrudan doğruya deney yahut gözlem dolayısıyla kontrol edilerek denenecek gibi değilse, ona teori denir. Teorinin faydası: Bilgilerimize bir düzen vermesidir. O olmasa birçok gerçekler birbirinden uzak kalır ve güç kavranır.

Teori;

- 1) Açıklamaya yeltendiği olguların sayısı ne kadar çoksa,
- 2) Kendisi ne kadar basitse;
- 3) Olgulara ne kadar uygunsa, o kadar değerli ve üstündür.

Sınıflandırma Metodu: Muhtelif şeyleri daha açık biçimde, daha kolay anlaşılır hale getirmek için, daha az miktarda şeylere çevirip, hiyerarşiye (silsile-i meratibe) göre düzenlemektir. Bil-

hasa doğa bilimlerinde rol oynar. Deney yöntemi gibi bunun da üç aşaması vardır:

I- Basitleştirme:

Gözlem esnasında olduğu gibi, olaylar karmaşası içinde, git-gide genel birtakım görüş ve tasavvurlar belirir. Hiçbir olay o tasavvurun aynı değildir: fakat her olay ve eşya o tasavvuru andırır. Bununla birlikte bu henüz bilimsel bir görüş değildir. Kaba deney izlenimimizdir.

II- Soyutlama:

İnsan gözlerini yumunca kafasında oluşan rengi soyutlamış olur. Tıpkı bunun gibi kafanın içinde şekil alan tasavvurları birbirinden ayırıp içlerine işlemek soyutlamaktır. Şu halde soyutlamanın iki özelliği vardır:

- 1) Analiz'de olduğu gibi, öğeleri parçalara ayırmak, bölüp parçalamak;
- 2) Her özelliği bir öğeye tahsis etmek.

III- Tertip [Silsileyi Meratipleştirme]:

Özelliklere ayırdıktan sonra, adeta analizin arkasından gelen sentezde görüldüğü gibi, önem derecelerine göre altlı üstlü dizilir. Önce özellikler; geçici ve kalıcı (daimi) olarak ikiye bölünür. Geçiciler zorunlu değildir. Sonra, kalıcı görünen özelliklerin kaçınılmaz (zaruri) olup olmadığı aranır. **“Diğerleri onsuz olmayan her özellik zorunludur.”**

Örneğin büyük organizmalarda organın farklılığı, hayatın kaçınılmaz koşuludur: Hazım borusunun uzunluğu gıda cinsinin **“zorunlu şartı”**dır. Ve **“zorunlu koşulların tümü, bir varlığın esasıdır.”**

Esas şart bireye değil, genele ait bir özelliktir. Zorunlu esaslar da ya bir sentez (coordonne)dirler [birinin vücudu ötekine bağlıdır]. Köpekdişi olan hayvanda tek midenin bulunması gibi. Yahut

da tertip [subordonne] olurlar. O zaman bir kısım özellikler hâkim [domineteur], yahut zorunlu sayılır. Cinsin özellikleri gibi. Öbür kısmı alt nitelikli olur: Türün özellikleri gibi.

Tarihi veya Manevi Bilimlerde Metot

Bunlar: Psikoloji, Ekonomi, Politika, Ahlâk, Hukuk, Pedagoji gibi insan etkinlik ve ilişkilerine ait bilimlerdir. Bunlardan bir kısmı zamanla yukarıdaki metotları kullandı.

Tarih araştırmalarında başvurulan yollar şunlardır: Tanıklık (Şahadet), Olayı görenin dedikleri; Metin, Yazılar; Anıtlar, Rivayetler; olaylar vb.

Sosyoloji araştırmalarında ismi başka olmakla beraber aynı kapıya çıkan metotlar kullanılır.

Statik Sosyal Yolu: Toplumda biri birsiz olamayan organlarla (uzuvlarla) ilişkilerini arar. Buna “**Sosyal Anatomi**” denir.

Yahut her organın gördüğü iş aranır; buna da “**Sosyal Fizyoloji**” denir.

Dinamik Sosyal Metodu: olayların birbiri peşinde gittiğini gösterir. Ama bu gidiş zaman içinde değil, aynı zamanda ve aynı mekân içinde olur. Cezasız kalan suçun artması, bir dinamik sosyal kanunu sayılır. İşte sosyal olayların böyle art arda gidiş kanununu bulmak için çare, olayları soyutlamaktır: Nihayet Sosyolojide kullanılan **İstatistik Metodu** gelir. Bu, olayların miktarını, genişliğini, birlikte eğinişini [yönelişini] vb. tespit ederek varsayım, araştırma ve deneylere olanak verir.

Buraya kadar sayılan bütün yöntemlere dikkat edelim. Gerek analiz-sentez, gerek deney, gerekse sınıflama ve Tarihsel yöntemler, hep olayları birbirinden ayırıp soyutlamakla (tecrit etmekle) işe başlar. Metafizik, özet olarak der ki:

“Eğer düşüncelerimiz olaylar gibi dağınık ve çeşitli kal-

saydı, zihnimiz gayet süratle düşündüğümüz zamanki gibi sersemleşirdi. Neyi neden tutacağını bilemez, hiçbir şeyi tanıyamaz, bilim olanaksız olurdu. Fakat olaylar mahşerinden çarçabuk daha sık görünen bir şeyler veya olaylar grubu belirir, gitgide civar gruplardan ayrılır, çevresi belirginleşir, durgunlaşır, sabitleşir ve daima değişen hareketli: bir şeyin yerine, objektif, sabit ve hareketsiz bir düşünce elde etmiş oluruz. Bu nasıl olur?

“Adeta mekanik bir biçimde...”^[17]

İşte böyle mekanik bir kafa ile olay ve şeyleri hareketten alıkoyup, ilişkilerinden ayırt etmeye bir kelime ile Metafizik Metot denir.

Metafizik Yöntemin iki özelliği vardır:

1 - “Sabit nesnelere sayılan şeyleri irdeler.”

2- “Proseleri irdeler.”^[18]

Gerçekte şeyleri değişmez sanarak yapılan inceleme, şeyleri prose halinde irdelememektir. Prose (ileride ayrıca açıklayacağız); şeylerin seyir, v,etire, gidiş [süreç], oluş hali, değişme niteliğidir. Olay ve şeyleri bu halde görmemek, onları adeta hareketsiz, değişmez, sabit birer varlık saymaktır. Gerçi Metafizik yöntem de, yavaş yavaş, her şeyin bir harekete uyduğunu görmeye başladı. Ancak ona göre bu hareket bir devridaim, yerinde sayma gibi geldi. Örneğin: yağmur yağar, su birikir. Su buhar olur. Buhar bulut haline gelince gene yağmur yağar vb. Burada da bir hareket var. Şu şekilden şu şekle geçer. Ama yağmur gene yağar, su sudur. Değişen bir şey yok sanılır. Kurbağanın dişi ile erkeği eşleşir. Dişinin yumurtasından önce balık gibi suda, sonra karada yaşayan kurbağalar çıkar. İlk dişi ve erkek kurbağalar ölür. Ama yavruları onların yerini tutar. Kurbağa gene kurbağadır. Özetle, bütün doğa olayları gibi, hayvan, bitki cinsleri ve türleri sonsuzdur, fikrine düşülür.

^[17] Felsefe, C. II, s. 113.

^[18] F. Engels.

Metafizik kavrayış bu her şeyi sabit gören yöntemini bilimsel araştırmalara da uygular.

Örneğin kelebeği incelemek mi gerek?

Önce uçan hayvancağz yakalanıp bir ruhla^[19] **“tespit”** olunur. Yani öldürülür. Sonra kelebeğin bünyesinde kılı kırka yarar araştırmalar yapılır. Gene diyelim ki, bütün canlı varlıkların organizması, birtakım hücrelerden ibarettir. Hücreyi incelemek için; önce bir organdan parça kesilir. Alkol ile **“tespit”** olunur (öldürülür). Alkolden çıkartılıp parafin içine gömülür. Sonra parafinden mezarı ile ölü organ parçası mikroton adlı milimetrenin bindesi kadar ince kesen miniskül giyotinin altında doğranır. Kesitler camdan lamın üstünde ayrıca bir de boyanır. Neden sonra hücre mikroskopla büyütülerek incelemeye başlanır. Vb.

İşte, bu alacağı için koyun çalmış köylüyü hapsetmeye benzen ve onları durdurarak irdeleme yoluna Metafizik Metot denir.

Birikiş Bilimi

Böyle tecrit, tespit (soyutlama, duralatma), boyama gibi yollarla: bir olayı, şeyi, ötekilerden kopartıp ayırmak, o olayın canlılığını gidermek, o olaya kendi renginden ayrı bir renk vermek suretiyle yapılan irdeleme acaba olguya uyar mı?

Yukarıda sözü edilen olayların asıllarını arayalım.

Yeryüzünde bugün su yağmuru var. Bir zamanlar sadece tuz yağmuru yağmış ve akıcı hal ile su yokmuş. Ondan önce ne tuz, ne yeryüzünün dağı taşı varmış. Dünya güneşten kopma akıcı bir ateş yumağı imiş. Bugünkü şekliyle kurbağa yeryüzünde her zaman mevcut değildi. Hatta düpedüz hayat yoktu. Solucanlardan yerde sürünen hayvanlara, onlardan da bildiğimiz kurbağa

[19] Ruh: Alkol vb, bozulmayı önleyen koruyucu kimyasal maddeler, tespit ediciler. (y.n.)

şekline doğru değişimler olmuş ve en sonunda bugünkü kurbağa meydana gelmiştir. Kelebek için de durum böyledir. Onun şekli yeryüzünde görününceye kadar böceklerin geçirdiği değişim bir kanatlı kelebeğin vücudunu incelemekle anlaşılmaz. Hücre, boyuna kıvıldaayan canlı bir varlıktır. Onu öldürüp boyadıktan sonra, aslını ve niteliğini öğrenmek güçtür. Köylünün alacağı için mahkemeye verecek dilekçe parası bile olmayabilir. Bu yüzden aklı ermediği için kendi alacağını tahsildarlığını yapmaya kalkmış olması mümkündür. Ancak “bütün o mazeretler ayrı bir davadır. Köylü isterse başka dava açsın”, derler.

Demek bir olayı hakkı ile anlamak için onun tarihçesini, öteki olaylarla ilişkilerini, değişme halini, etrafı ile gözden geçirmek lazımdır. Bu doğal bir inceleme yoludur. Oysa dikkat edilirse, metafizik yöntem, olanı olduğundan başka göstermenin yoludur. Ancak, insanlığın ilk devirleri için bu yöntem hatta bir zorunluluktur bile. Örneğin 18’inci Yüzyıla kadar:

“Falan veya filan şeyin uğradığı değişiklikler gözden geçirilmeden önce, o şeyin ne olduğunu bilmek gerekiyordu.”^[20]

Dünyanın, kelebeğin, kurbağanın ne gibi değişimler ürünü olduğunu kavramak için kavramadan önce, ne olduğunu öğrenmek gerekir. Şeylerin bir anlık halini olsun anlatmak için ise, sabit gibi göz önüne alınması veya tespit edilmesi zorunluluktur.

“Artıkları bugüne kadar dimağlarda çok derin yer bırakmış olan bu metodu zamanında haklı gösterecek pek büyük Tarihi sebepler vardı.”^[21]

Şeylerin bir anlık halleri gözlemlendi ve deney uygulandı. Bu gözlemler belli yöntemler ve teknikler aracılığıyla (örneğin kalem, kâğıt ve yazıyla) bir araya getirildi. Bu suretle bilimler doğ-

^[20] F. Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 48 [52].

^[21] F. Engels, age, s. 48 [52].

du. Fakat bu bilimler, oluşum biçimlerinden de anlaşılacağı üzere, ilkin “**özellikle birer birikim bilimi**” oldu. 18’inci Yüzyılın sonuna, hatta 19’uncu Yüzyılın ilk çeyreğine kadar, Metafizik Metodun kullanılması mazurdu [mazereti, özrü vardı].

Sınıflandırma Bilimi

Her olayda olduğu gibi, insan bilgisinde de her birikişten sonra bir atlayış gelir. 19’uncu Yüzyılın ortalarında, insan kültürünün biriktirdiği bilgi malzemeleri dağlar gibi yığılmıştı. Şimdi o yığılan malzemenin arasında kaybolmamak için, malzemeler arasında bir düzen koymak zamanı gelmişti.

Gözlem ve deneyler şeylerin birer anlık hallerini verdi. Bu haller bir araya gelip biriktikçe, şeylerin birçok andaki durumlarını kavramak olanağı bulundu. Şeylerin çeşitli anlardaki hâlleri yavaş yavaş toplanarak, nihayet bu anların zaman itibarıyla bir araya dizilmesi, şeylerin Tarihini meydana getirdi. Ve ancak o zaman şeylerin Tarihini gözden geçirmek, şeyleri Tarihsel bir prose, bir seyir ve gidiş halinde incelemek mümkün oldu. Olaylar sınıflandırıldıkça, aralarındaki ilişkiler ve bağlar da kendiliklerinden meydana çıkmaya başladı. O zaman tek başına soyutlanmış olayı inceleyen bilimlerin Metafizik Yöntemi değişmeye mecbur kaldı.

Örneğin, birçok canlı organların kesitleri yapıлып, bunlar yan yana ve seri halinde dizilerek incelendikçe, her organda şekil itibarıyla farklı, ancak esasta bal peteği gibi birbirinden ayrı ve benzer birtakım hücreler bulunduğu görüldü. Bu buluş, organların ve dokuların, hücrelerden oluştuğunu gösterdi. Doğanın fosil şeklinde “tespit” etmiş olduğu, geçmiş zamana ait hayvan iskeletleri ile bugünküler yan yana dizilince, hayvanların birinden ötekine doğru, hissedilen bir geçişin bulunduğu anlaşıldı. Bu buluş, canlı ve türlerin birbirinden EVRİMLEŞEREK geldiklerinin

teorisini meydana getirdi. Camı güderiye sürtmekle bir hareket ve elektrik oluştuğunu, pozitif elektrik topuzundan negatife doğru bir kıvılcım, yani ışık ve ateş fırladığını insanlık uzun müddet birbirinden ayrı, soyut birer olgu olarak tespit etti. Bu olgular, müthiş yığınlar halinde biriktiği zaman, ufak bir sınıflandırmaya tabi tutulunca anlaşıldı ki, hepsi birbiriyle gayet sıkı fıkı ilişkilidir. Elektrik, hareket, ışık, birbirinden çıkan, aynı maddi varlığın çeşitli görünüşleridir. Bu suretle kuvvetlerin birbirinden çıktığı ENERJİNİN DÖNÜŞÜMÜ fikri bilimsel bir değer buldu.

Enerjinin değişimi (sakınımı) teorisi, doğadaki kuvvet yahut kudret denilen olayların sürekli olarak değiştiğini, Hücre ve Evrim teorileri hayat olaylarının sürekli olarak değiştiğini ispat etti. Fakat gerek kuvvetlerin ve gerek hayatın üzerinde cirit oynadığı maddeyi hâlâ somurtmuş, değişmez sananlar, ELEKTRON teorisi **“parçalanmaz parça”** denilen atomu bomba gibi patlattığı zaman, gafletlerine küstüler. Ölü sanılan maddenin göğsünden çıkarttığı hayat ve kuvvetlere nazaran, emsalsiz derecede canlı ve yıldırım hareketli olduğu, evrenin bütün olaylar gibi doğup yaşadktan sonra ölen bir şey olduğu anlaşıldı. Bakın Diyalektik Materyalizm **“inancı”** ile ilgisi [olmadığından] asla şüphe edilmeyecek olan bir bilim adamı maddenin ömrü hakkında ne açık konuşuyor:

“Radyumun keşfi, elementlere ait bilgimizi altüst etmiş ve yeni bir bilim dalı dünyaya, getirmiştir. Eskiden yeryüzündeki her şeyin sürekli değişmesine karşı, elementlerin daima sabit kaldığına inanıyorduk. Radyum ve ailesinin durmaksızın değişmeleri bu kanımızı kökünden sarsmıştır. Yalnız bir element diğerine dönüşmeyle kalmayıp, bunlara ait bütün gruplar bir düzen içinde sürekli değişmektedir. Bazılarının hayatı milyonlarca yıl ve bazılarının ise saniyenin milyonda, biri kadardır. Bugün gördüğümüz 92 element yerine, eldeki malzeme ile milyonlarca çeşitli atom ve dolayısıyla element meydana gelebilirdi. Belki de bir zamanlar böy-

le atomlar meydana gelmiş, fakat iyi kurulmamış unsurlar çöke çöke en sonunda en sağlam olan 92 element kalmıştır. Demek ki bu atom ailesinden birçoğları ölmüş gitmiş, geri kalan 92 element doğa malzemesinin esaslı unsurları olarak kalmıştır. Bunlar sağlam olarak duruyorlar. Çünkü evrendeki maddeye ait kanun ve düzenlere uygun çalışıyorlar. Aynı gerçek bitki ve hayvan âlemlerinde görülmüyor mu?

“Çevrelerine, doğa kanunlarına uymayan bitki ve hayvan ölüp gidiyor. Doğada kalan unsurlar sürekli bir seri oluşturuyorlar. (Bunlar elektron ve nüvelerini zaman zaman atarak değişiyorlar.) Canlı âlemde görülen hayat mücadelesi güya bunlarda da görülüyormuş gibi. Bu unsurlar da uzun müddet yaşamak sevdasıyla kıyafetten kıyafete girmeye mecbur oluyorlar. Bazen başarılı olabilip milyonlarca yıl yaşıyorlar. Bazen saniyenin milyonda biri gibi pek kısa zaman canlı kalıyorlar.”^[22]

Araştırmalar genişleyip buluşlar çoğaldıkça, yeni yeni bilimler doğdu. Ve bu yeni bilimlerin çoğu ister istemez olayları Tarihsel akışlarıyla tâ başlangıçtan sonuna kadar uzayan değişimleri içinde yani prose halinde incelemeye başladılar. Mesela **Jeoloji** yeryüzünün Tarihini, **Fizyoloji** organların faaliyet prosesini, **Embriyoloji** ana karnındaki tohumun gelişme seyrini gösteren birer bilim oldu. Eskiden beri var olan bilimler, niteliklerini değiştirmeye mecbur oldular. Örneğin Tarih. bir zamanlar hükümdar sülalelerinin kişisel nitelikleriyle bazı meşhur ailelerin kaç göbek tuttuğunu tespit eden bir fetihler ve sözde bir kahramanlar Tarihiydi. 17 ve 18 hele 19’uncu Yüzyıl devrimlerinden sonra, insan kümelerinin geniş hayat ve ilişkilerine temas eden tarihçilik, destancı Tarih değil, bilimsel Tarih bir zorunluluk haline geldi. Toplumun bütün ekonomik, siyasi, hukuki, manevi vb. faaliyetlerini aksettiren Tarihler bilimsel değerli sayıldı.

Nihayet gerek doğa, gerek hayat ve gerekse toplum alanında,

[22] Sa. Radyoaktif Cisimler, 26.1.1939.

birbirinden Çin Setleriyle ayrı sayılan bilimlerin, gayet sıkı ve karşılıklı bağlarla birbirlerine kenetli oldukları anlaşıldı. O bağlara uygun, o bağların sebep-sonuç zincirlerinden oluşan kanunlar tespit eden, bütün bir küme olayların mantıki birliğini temsil ve açıklayan toplayıcı bilimler doğdu. Bu derleyici bilimler, bir zaman felsefenin hayalen uydurmak suretiyle yapmak istediği birliği, gerçek olan ilişkilere dayanarak kanıtladılar. Örneğin, Kozmoloji, bütün evreni yöneten kanunların bilimidir. Bundan başka bütün olayların birbirleri ile ilişkili olduğunu gösteren bir takım, deyim yerindeyse, “ara bilimler” meydana geldi: Kimyasal-Fizik, Kimyasal-Fizyoloji, Deneysel Psikoloji, Sosyal Psikoloji vb. gibi.

İşte bütün bu bilimler sayesinde, kuru felsefe düşünce ülkesinden kovuldu. Ve 19’uncu Yüzyılın ortalarından sonra, birikiş bilimleri mantıksal sonucunu bulmuş oldu. Metafizik Metotla işleyen birikiş bilimleri şeylerin bilimi oldu. Yeni bilimler olayların bilimi oldu.

“Olayların, şeylerin kökenlerini, gelişmesini ve o olayları büyük bir bütün halinde birbirine bağlayan zincirlemenin bilimi”^[23] meydana geldi.

Olaylar bilimine F. Engels **“Sınıflandırma Bilimi”**, der. Fakat buradaki sınıflandırma, anlattıklarımızdan da çıkarılacağı üzere, Metafizik Yönteme özgü durgun ve soyutlayıcı, seyirci sınıflandırma değildir. Metafizik sınıflandırma Birikiş Bilimine özgüdür. Buradaki Sınıflandırma Bilimi, Birikiş Biliminin getirdiği zorunlu bir devrimdir.

[23] F. Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 49 [53].

Diyalektik Materyalizm

Sınıflandırma Bilimi, bilimde bir devrimdir. Bilimde olan bu devrimi, insan düşüncesine geçirmek gerekir. Yani insan düşüncesini metafizik yoldan çıkartıp devrimci düşünce yoluna sokmak gerekir. Çünkü insan düşüncesi, insan bilgileri dışında yürüyemez. İnsan bilgileri binbir keşifle devrimler geçirirken, insan mantığı yani düşünce tarzı boyuna eski durgun metafizik halini koruyamaz. Yeni bilimlere uygun yeni yöntem gerekir. Tâ ki, bilim devrimi bize devrim bilimini verebilsin.

Dikkat ederse Sınıflandırma Bilimi, olay ve şeylerin oluş ve kanunlarını araştırırken, biri ötekini doğuran şu iki sonuca varır:

- 1- Bütün olayları tarihsel zincirleşmiş halinde inceleme;
- 2- Derleyici ve birleştirici bir biçimde inceleme...

İşte yeni araştırma metodu da bize bu iki yönde işlemenin yolunu ve kanununu gösterir.

1- Tarihi zincirleme gidiş yöntemi:

Bir olayın nasıl doğduğunu, ne biçimde geliştiğini, ne gibi değişiklikler geçirdiğini, öteki olaylara hangi ilişkilerle bağlı bulunduğunu tarihsel bir biçimde inceler. Bu, metafizik yöntemin tam zıddı olan Diyalektik Yöntemdir. Diyalektik Yöntem, yeni bilimlere dayanarak, evreni diyalektik bir gelişme halinde görür.

Diyalektik gelişme nedir?

“Diyalektik gelişme demek, arada birtakım zikzaklar ve zaman zaman gerilemeler olmasına rağmen, aşağıdan yukarıya doğru kendisine daima yol açarak yükselen ilerlemenin zincirleşmesi demektir. (...)”

“(...) Dünya son derece mükemmel şeyler kompleksi (karmaşası değil), bir prose kompleksi sayılmalıdır; bu prosenin içinde görünüşte değişmez görünen şeyler ve o şeylerin dimağımızda [zihnimizde] bıraktığı yankılar, yani düşünceler, ardı arkası kesilmez bir oluş ve yok oluş ile değişir durur.

Ensonunda bütün o görünüşte rastlantılara karşın bir gelişme kendini gösterir.”^[24]

İşte en yeni keşif ve bilimlerin zorunlu kıldığı Diyalektik Materyalist Metodun özü ve birinci niteliği evreni böyle prose (yani Tarihsel gidiş) halinde görmektir.

2- Derleyici ve Birleştirici Yöntem:

Bilimler, geniş sınıflandırmalardan sonra olanların kanunlarına varır. Bu kanunlar en genel şekilde birtakım gruplar halinde kümeleşir. Evrende özellikle üç küme olaya (doğaya, hayata, topluma) ait üç büyük bilim belirir.

Diğer taraftan, evrene durgun metafizikten kurtulmuş diyalektik görüşle baktığımız zaman, orada, olan bitenlerin Tarihsel bir biçimde zincirleme gidişinden başka bir şey göremeyiz. Bu gidiş doğa için de, uzviyet (organizma) için de, toplum için de doğrudur. Evren genel hareket dışında kalamaz. İşte bu:

“Gerek dış dünyanın ve gerekse insan düşüncesinin genel Hareket kanunlarını bildiren bilim”^[25] Diyalektik Metot adını alır.

Bu görüşe göre: Düşünce dış dünyanın aynasıdır. Aynanın içinde de, dışında da aynı maddi hareket, aynı genel kanunlarla yürür. Böylece, doğayla hayat arasındaki uçurum da doldurulmuş olur. Diyalektik Yöntemin yeni bilimlerle kaynaşması, o yönteme vaktiyle giydirilmek istenen idealist kaftanı soyup atar. Materyalistleşen diyalektik, ister istemez olayların materyalistçe birliğini, aynı kökten geldiğini ispat eder. Ve insan düşüncesi hakkındaki monizme (varlıkla düşüncenin aynı şeyden çıktığı düşüncesine) kavuşur.

^[24] F. Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 46-47 [50-51].

^[25] F. Engels, age, s. 47 [51].

Demek Diyalektik Materyalizmin ikinci niteliği de bütün evreni öyle biricik bir bütün halinde görmektir.

İnsan medeniyetinde belli başlı rol oynamış  metodun birbirinden gelişerek doğduğunu ve bilgi seviyemizle ne derece paralel gittiğini gördük. Bu hesapa hâlâ Skolastik Metodunu kullanmak, traktör devrinde karasabanla toprak eşelemeğe benzer. Hâlâ Metafizik Metodu kullanmak, eker bier, bağlar-dğer motorlu kombayın traktörleri dururken beygirli pulluktan vazgeememeye benzer, hatta ondan da beterdir. nk traktör tedariki pulluğa nazaran bireyin kolay yüklenemeyeceği ayrı büyük bir masraf ister. Hâlbuki Diyalektik Metodu -basitliği ve doğallığı itibarıyla kalantor metafizik yöntemden daha kolay, basit ve (deyim yerindeyse) ucuz bir metodu- kullanmamak manevi yoksulluk gereği olamaz, gericiliktir.

Üçüncü Bölüm

Diyalektik Materyalizm Metodu Nedir?

Diyalektik Metodun hangi kaynaklardan çıkıp geldiğini gördük. Şimdi bu metoda göre olayların nasıl kavrandığını mümkün mertebe açık örneklerle açıklamaya çalışalım.

1- Zincirleme Gidiş (Teselsül Prosesi)

Gerçek materyalizm nasıl bir kelime ile olgulara (olan bitene) dayanmaksa, Diyalektik Metot da bir kelime ile olguları prose halinde görmektir. Proseye Osmanlıcada seyir yahut vetire derler. Türkçesi gidiş [süreç] demektir.

Olguların gidişi nasıldır?

Diyalektik bir gidiştir.

Diyalektik sözü, Yunanca “diyalogome” (konuşuyorum) kelimesinden gelir.

İnsanlar konuşurken ne yaparlar?

Önce, biri ortaya bir düşünce atar; karşısındaki ona zıt başka bir düşünce ileri sürer. Bu iki düşüncenin çatışması sonunda bir üçüncü düşünce meydana gelir. Ancak arası çok geçmez, bu üçüncü düşünceye de zıt bir dördüncü düşünce yetişir vb. Böylece konuşma, düşünceden düşünceye doğru akıp gider. İlk ortaya konulan düşünceye **Tez** (iddia), ona karşı çıkarılan düşünce **Antitez** (karşılık iddia) olur. Tezle Antitezin çarpışmaları sonucu, ilk iki zıt düşünceden bambaşka çıkan üçüncü düşünceye **Sentez** denir. Ancak bu senteze karşı hemen bir başka dördüncü düşünce antitez olur. Yeni tezle antitezin çarpışmalarından, gene, fakat beşinci düşünce olarak yeni bir sentez doğar. Tabii daha sonra ikinci sentez (yani beşinci düşünce) de tez haline gelerek, kar-

şısında, söz gelişi altıncı düşünce şeklini almış bir başka antitez bulmakta gecikmez vb. vb.

İşte düşüncelerin böyle:

Tez ↔ Antitez → Sentez

↓
Tez ↔ Antitez ↔ Sentez

↓
Tez ↔ vb.

tarzındaki zincirlenişine (teselsülüne) diyalektik prose denilir.

Ancak diyalektik zincirleme gidiş, köhne idealistlerin sandıkları gibi, yalnız konuşmaya ve düşüncelere özgü değildir. Aksine; düşünce gibi, tüm varlık, toplum, hayat ve doğa da diyalektik gidişle sürekli olarak değişiklikler geçirir. Kabataslak bazı örnekler verelim.

Toplumdan örnek: Bitpazarındayız. Tellal masa üzerinden bir tespah alır. Müşterilerinin yüzüne doğru kaldırıp bağırır. “1 lira.” Bu söz tezdır. Ve bir malın arz edilmesi adını alır. Seyirci müşterilerden birisi ilave eder: “1 lira da benden”. Bu teklif antitezdir. Ve malın talep edildiğini gösteren bu iki lira sentez olur. Olması ile beraber de öteki müşterilere karşı haykırılan fiyat sentezi 2 lira, derhal yeni bir tez yerine geçer. Tekrar müşteriye arz olunur. İkinci bir müşteri çıkıp “1 de benden” diye yeni bir talepte bulununca, yeni 1 lira ikinci antitez haline gelir. Sonunda, tespahın fiyatı 3 lira olarak sentezlenir vb. vb.

Hayattan örnek: Anlaşılmak için kolay bir örnek: Adam evlenecek. Tez olarak meydana gelir. Kendini arz eder. Ona talip çıkan kadın: antitez olur. Diyelim evlendiler: Doğan kızları sentez değil midir?

Ancak zamanla kız büyür. Evlenecek çağa geldi mi, yeni bir tez olur. Ona talip çıkan delikanlı ikinci antitezdir. Evlenirler. Meydana gelen torun ikinci sentez demektir. Tabii, sırası gelince

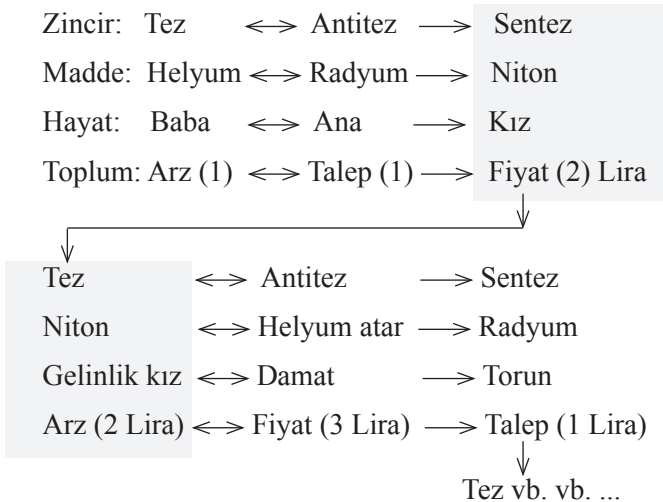
o torun da tez (damat) haline gelip bir antitez (gelin) arayacaktır, vb. vb. Ve hayat böylece zincirleme uzayıp gider.

Maddeden örnek: Helyum denilen cismin atomu tez olsun. Onu Radyum'un antitez sayılacak atomu ile bombardıman edelim. Derhal Niton adlı gaz sentez olarak doğar. Ancak bu gazın ömrü birkaç gün sürer. Niton tez haline gelip çevrenin antitez şeklindeki etkisiyle 1 helyum atomu attıktan sonra, sentez; katı halindeki Radyum cismi olur. Lâkin Radyum cismi de gene birkaç dakika içinde bir Helyum atomu atarak Radyum A'ya döner vb.

Görüyoruz ki, gerek madde, gerek toplum olayları durmayıp zincirleme değişir.

Böyle; tez ve antitezden senteze, Helyum ve Radyumdan Niton'a, ana ve babadan oğula, arz ve talepten fiyata doğru gidiş haline diyalektik prose denir. Yani diyalektik prose, olayların kalıp değiştire değiştire zincirleme gidişi demektir. Onun için prose hali:

“Durmayıp gelişen maddenin halidir.” (Engels)

2- Çatışma ve Değişme (Tezat ve İstihale)

Zincirleme gidiş nasıl oluyor?

Dikkat edelim. Orada iki olay göze çarpar.

1- Tezle antitez arasında bir zıtlasma, bir çatışma ve çarpışma vardır.

2- Tezle antitezden senteze geçiş esnasında bir değişme var.

a) Çatışma (karşıtlık): Bir kişinin ortaya attığı düşünceye karşı başkasının attığı düşünce az çok başka ve zıt olur. Hatta bir tek insanın kendi kafasında geçen düşünceler bile, gene böyle karşıtlık ve çarpışmalarla yürür. Örneğin en basit bir düşünce esnasında da insan adeta kendi düşüncesini kendi yıkaraktan şöyle çatışmalı muhakeme yürütür.

1- “Yoruluyorum artık çalışmayacağım” (Tez 1)

“Olmaz aç kalırım” (Antitez 1)

“Şu halde az çalışmalıyım” (Sentez 1)

2- “Az çalışayım” (Tez 2)

“Olmaz gündeliğim de azalır” (Antitez 2)

“Şu halde gündeliği arttırayım” (Sentez 2)

Görüyoruz ki sade içinden düşünce yürütmek bile bir “deruni [içsel] mücadele” yapmaktır. Hele başkaları ile olan dış ilişkilerde; tezle antitez arasındaki çatışma ve çarpışma büsbütün elle tutulacak şekilde göze çarpar. “Düşünce tartışması” her zaman bizdeki gibi pastanelerde yumruklaşma palyaçoluğuna dökülme bile, nihayet edeplice bir kavga değil midir? En serinkanlı iki ciddi bilginin kalem kavgası da -adı üstünde- çatışmadan başka nedir?

İnce düşünce alanından ötelede de çatışma çatışmadır. Bir pazarda tellalla müşterinin iradeleri çarpışır. Çarşıda hatta sözlü pazarlık kalktığı zaman dahi, arz ile talep arasında sessiz mücadele devam eder.

Kadın erkek ilişkisi en serenatlı çağında bile manevi hamle ve karşı taarruzlarla başlayıp, en sonunda göğüs göğüse savaşıla bitmez mi?

Hele mevsimle azan hayvanlarda eşleşme, bazen ölümle biten gerçek bir savaş olur.

Cansız doğa ise, belli veya belirsiz kasırgalarla fıır döner. Bulutun su buharı ile rüzgârın soğuşu çarpışmazsa yağmur yağmaz. Yerin elektriği ile göğünki arasında yıldırıma varan çatışma olur. Radyum ile Helyum atomları arasındaki savaşa “bombardıman” diyoruz... Vb. vb. Her sahadaki örneklerimizi sonsuza kadar uzatabiliriz.

Demek diyalektik zincirleme gidiş keyfiyetinde (niteliğinde) görülen birinci olay; iki zıt şeyin, tezle antitezin çatışma ve çarpışmasıdır. Eski Osmanlı skolastiği yani medrese mantığı; “Zıtlar bir araya gelemmez derdi.” Formel sıfatını takınan Antika Mantık, yani kitaplarda resmen okutulan düşünce tarzı da böyle söylerdi. “Bir şey ya evet olmalıdır ya hayır... Bir üçüncü olamaz.” (İstisnayı salis) Yani evetle hayırın ortasında doldurulmaz bir uçurum tasavvur ederdi. Diyalektik ise, aksine; “Ancak zıtlar bir araya gelebilir.”, der ve bunu doğadan, toplumdandan, insan kafasından sayısız örnekler getirerek ispat eder.

Bugün bütün varlık olaylarının en son vardığı ve özetlendiği nokta elektriktir. Elektrik, ancak pozitif ve negatif iki kutup arasında cereyan eder. Tıpkı bunun gibi; mıknatısın da, dünyanın da iki kutbu vardır. Atom dediğimiz madde zerresinin içi, merkezde pozitif ve onun etrafında negatif elektronlardan ibarettir. Doğa kuvvetleri gibi; görme (ışık), işitme (ses), koklama (koku), tatma

(lezzet), yoklama (lemis)^[26] de hep birer titreşim eseridir. Titreşim ise, iki aksi yönde inip çıkma yahut rakkasvari gidip gelme şeklinde zıt bir harekettir.

Görülüyor ki zıtlar olmasa hiçbir olay meydana gelmez.

Doğa, Tarih ve düşünce durur.

b) Değişme: Zıt tezlerin, yani tezle antitezin çatışmaları sonucunda sentez meydana gelir, dedik. Sentez, ne teze, ne de antiteze benzer. İkisinden de bambaşkadır. Örneğin iki düşünce zincirine bakalım:

1 - Az çalışayım (Tez 1)

- Ama az gündelik verirler (Antitez 1)

- Şu halde gündeliği arttırmalıyım (Sentez 1)

2 - Gündeliği de arttırayım (Tez 2)

- Ama bu tek başına olmaz (Antitez 2)

- Şu halde arkadaşlarla birleşeyim (Sentez 2)

Birinci düşünce zincirinde sentez olan; “Gündeliği arttırayım” düşüncesi, “Az çalışayım” tezinden de, “az gündelik verirler” antitezinden de bambaşkadır. Nitekim “Arkadaşlarla birleşeyim” sentezi de, ikinci zincirin ne tezine, ne de antitezine benzer. Niton gazı, kendilerinden çıktığı Helyum ve Radyum cisimlerinden tamamen farklıdır. Baba tez ile ana antitezi, kendilerinden bambaşka bir kız sentezi dünyaya getirirler. Bulutun buharı ile rüzgârın soğuktan oluşan yağmur damlası, ne buhardır, ne de soğuk rüzgârdır. Mal pazarında satıcıların arzı ile alıcıların talebi birbirine uymaz. Sonunda oluşan fiyat ise, ne arzın ne talebin isteğidir.

[26] Lemis: El ile dokunarak duyma, bir şeye el ile dokunma.

3- Birikiş ve Atlayış (Tekâmül ve İnkılap)

Zincirleme gidiş esnasında görülen çatışma ve değişimler nasıl olur? Yani derece derece mi, yoksa birdenbire mi?

Ne ansızın, ne de bir düziye^[27] kerte kerte yahut hem kerte kerte hem ansızın olur.

Ne demek?

Şöyle ki: Tezle antitezin arasında gerek çatışma, gerekse değişme olurken daima bir değişiklik olur. Fakat bu değişiklik her zaman aynı şekilde meydana gelmez. Bir müddet yavaş yavaş, sonra ansızın değişimler olur; rakamlardan örnek:

a) Birikiş : (evrim)

$$1+1=2$$

$$2+1=3$$

$$3+1=4 \text{ vb. vb.}$$

Tarzında eldeki rakamın üzerine hep bir ilave ederek; 2, 3, 4 sayıları hâsıl olur. Ortada gene bir değişme vardır. 1 rakamı 2, 3, 4, vb. şeklinde büyür. Fakat gerek 1, gerekse 2, 3, 4 vb. sayıları hep birler hanesi rakamlarındandır. Bir rakamın; birler veya onlar, yüzler, vb. hanelerinden olması, onun niteliğidir. Örneğimizdeki rakamlar 1'den itibaren artarlar. Lâkin bu rakamların birler hanesinden olmaları keyfiyeti (niteliği) değişmez. Sadece kemiyetleri (nicelikleri: sayıları) değişir. 1 rakamı da, 4 rakamı da nitelik (özellik) itibarıyla birler hane-sindendir. Yalnız nicelik (sayı) bakımından aralarında fark vardır. 1 tek bir rakamdır. 4'de dört tane 1 sayısı bulunur.

İşte böyle, aynı niteliği (mesela birler hanesinden olma özelliğini) korumak koşuluyla oluşan nicelikçe (sayıca) değişmeye derece derece değişme adı verilir. 1+1=2; 2+1=3; vb. tarzında

[27] Bir düziye: Kesintisiz, sürekli, ardı arkası kesilmeksizin.

olan bu yavaş yavaş değişiklikte, 1 rakamı, adeta birbiri üzerine eklenip birikir. Onun için öyle birer birer, derece derece, fakat aynı dereceyi muhafaza ederek oluşan değişmeye **birikim** denir. Engels, diyalektik gidişin bu birikme devri için der ki:

“Şüphesiz diyalektiğin de muhafazakâr bir tarafı vardır, diyalektik idrakin [anlayışın, düşüncenin] her belirli gelişme evresini kendi zamanı için haklı bulur. Fakat işte o kadar.”^[28]

Yani birikme zamanı, olaylar zinciri içinde bir gelişme aşamasıdır. O esnada eski nitelik olduğu gibi değilse bile esas itibarıyla muhafaza olunur. Yalnız, o muhafazakâr çerçeve içinde dinmez esas bir gelişme, bazen de evrim görülür. Bu bakımdan muhafazakâr yavaş yavaş birikme ve gelişme aşamasına **evrim devri** de denir.

b) Atlayış (Devrim): Kerte kerte birikme ve gelişme aşaması “sürgit” gitmez. Bir an gelir ki, nicelikçe yani sayıca değişme an-sızın bir nitelik değişikliği geçirir. Meseleyi göze çarptırmak için gene rakamlardan yürüyelim:

$$\left. \begin{array}{l} 1+1=2 \\ 2+1=3 \\ 3+1=4 \\ \dots\dots\dots \\ 6+1=7 \\ \dots\dots\dots \\ 8+1=9 \end{array} \right\} \text{Birler hanesi}$$

içinde birikme devam ederken, birdenbire

$$9+1 = 10 \text{ onlar hanesine atlanmış olur.}$$

Yani nicelikçe birikiş 9’a kadar birler hanesinin çerçevesi içinde arızasız giderken, 9’dan itibaren [nitelikçe başka] bir sayı

^[28] F. Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, s. 20 [16].

eder, 1'den 9'a kadar birler hanesi içinde derece derece, birer birer değişen rakamlar aynı niteliği muhafaza eder. Fakat 9'dan sonra gene 1 tek sayı katıldığı halde, derhal başka bir niteliğe, yani onlar hanesine sıçrar. Sayılar, 10'dan 99'a kadar birikerek nicelikçe boyuna değiştikleri halde, hep onlar hanesinde kalarak aynı niteliği muhafaza ederler. Ancak 99'a 1 ilave edildi mi rakam yüzler hanesine geçer ve bine kadar bu yeni nitelik devam eder.

$$\begin{array}{l}
 10 + 1 = 10 \\
 19 + 1 = 20 \\
 29 + 1 = 30 \\
 \dots\dots\dots \\
 \dots\dots\dots \\
 89 + 1 = 90
 \end{array}
 \left. \vphantom{\begin{array}{l} 10 + 1 = 10 \\ 19 + 1 = 20 \\ 29 + 1 = 30 \\ \dots\dots\dots \\ \dots\dots\dots \\ 89 + 1 = 90 \end{array}} \right\} \text{Onlar hanesi}$$

$$\begin{array}{l}
 99+1 = 100 \\
 100+1 = 101 \\
 199+1 = 200 \\
 299+1 = 300 \\
 \dots\dots\dots \\
 \dots\dots\dots \\
 899+1= 900
 \end{array}
 \left. \vphantom{\begin{array}{l} 99+1 = 100 \\ 100+1 = 101 \\ 199+1 = 200 \\ 299+1 = 300 \\ \dots\dots\dots \\ \dots\dots\dots \\ 899+1= 900 \end{array}} \right\} \text{Yüzler hanesi}$$

$$999+1= 1000 \} \text{Binler hanesi}$$

İşte nicelikçe (sayı ile) birikerek ilerleyici, derece derece oluşan değişiklikler, bir nitelik içinde süren bir gelişme ve evrim aşaması sayıldığına göre, bir dereceye geldikten sonra ansızın bir nitelikten başka bir niteliğe atlamasına **devrim** adı verilir.

Demek diyalektik değişmede, yalnız bir nicelikten öbür niceliğe (bir sayıdan öbürüne) geçilmekle kalınmaz. Birikme tamam olduğu zaman nicelik farkından nitelik farkına da sıçranılır.

Hegel der ki:

“Varlığın değişmesi, yalnız bir nicelikten başka bir niceliğe geçmekle kalmaz, nicelik farklarının nitelik farklarına değişmesi veya onun aksi suretiyle de olur. Bu nicelikten niteliğe değişmesi demek: “oluşum”un (duraksamaya) uğraması ve nitelikçe eskisinden farklı bir hale gelmesi demektir. Bir yerde ne zaman “oluşum” duraksamaya uğrarsa, o zaman evrimin akışında bir sıçrama oluşur. Ve bu sıçrama dolayısıyla bir olayın yerini başka bir olay işgal eder.”^[29]

Birikmesiz atlama, atlamasız birikme olmaz. Her evrimin arkasından bir devrim gelir. Her devrim yeni bir evrime kapı açar. Durmayan değişme, halka halka uzayan birçok evrimler ve devrimler zincirini teşkil eder. Ana ile babanın birleşmesi üzerine hemen çocuk dünyaya gelmez. Babanın tohumu ananın yumurtası ile birleşir. Yumurta ortasından önce ikiye, sonra dörde, sekize vb. bölünerek çoğalıp büyür. Yavaş yavaş çeşitli şekillerden geçerek insan biçimine doğru gider. Fakat normal olarak, ana karnında dokuz kûsur ay süren bu birikme ve kerte kerte evrim değişikliği esnasında henüz doğmuş bir çocuk yoktur. Onun için ana karnındaki şeye hatta çocuk ismi verilmez. Büsbütün tohum halinde iken “embriyon”, sonra az insana döndü mü “cenin” denir. Lâkin 9 ayın üzerinden 10 gün daha geçti mi, ananın sancısı tutar: Dokuz aylık kerte kerte birikme, değişme ve olgunlaşma, birdenbire veya birkaç saat içinde yavrunun dünyaya gelmesiyle sonuçlanır, çocuk doğar. Burada gebelik, nicelikçe birikme yani evrim; doğum, nitelikçe atlama yani devrim olur.

Demek esaslı nitelikçe değişmeler mutlaka sıçramalı devrim-

[29] Hegel, Wissenschaft der Logik I; s. 313-314.

lerle olur. Atlama kabul edilmezse, her şey sırf tedrici evrimle oluyor denirse; o zaman, her şey ezelden beri var ve ebediyen olduğu gibi kalacaktır düşüncesine varıp, her türlü değişmeyi inkâra kalkışmak gerekir. Çünkü Hegel'in dediği gibi:

“Tedricilik doktrininin dayandığı temelli fikre göre, tekevvün eden (olan) şey daha vakti ile evvelce mevcuttur, ama o vakit henüz pek ufacak olduğu için göze görünmez sanılır. Gene öylece, bir olay ortadan kaybolmaya başlar başlamaz, o olayın var olmayışı veya onun yerine geçen olayın var oluşu henüz gözle görülmeyen olgular gibi tasavvur olunur. Hâlbuki bu suretle her türlü zuhur (ortaya çıkış) ve her türlü yöntem ortadan kaldırılmış bulunur.”^[30]

Tedricilere göre, örneğin çocuk doğdu mu, öyle sanılır ki, önce ana karnında gözle görülmeyecek kadar minnacık, ufak bir çocuk minyatürü vardır. Zamanla bu miniskül insan gittikçe büyüyerek gözle görülmeye başlar. Nitekim o kafa ile erkek menisindeki “hayvancıklar”ın kaşığı gözü, kolu bacağı nerededir diye mikroskopta adam arayanlar olmuştur. Hâlbuki bugün bilim bize işin içyüzünü öğretir. Gerek meni gerek kadın yumurtası özel şekilde birer tek hücredir. Bu hücreler bütün tek hücreden ibaret hayvancıklar gibi çekirdek değiş tokuş ederek eşleşirler. Yumurta hücresi her eşleşmiş hücre gibi ortasından bölüne bölüne dut meyvesi biçimini alır. Hâlâ insana benzer hiçbir şey yoktur. Nihayet tek hücreden insana gelinceye kadar doğada milyarlarca yıl sürmüş olan doğal evrim, ana kamında 9 ayı geçen belirli atlamalarla cenini meydana getirir. Demek tekevvün (oluş); mevcut olmayan bir şeyin belirli birikmelerden sonra birden bire oluşmasıdır. Yok oluş ise; mevcut bir şeyin belirli bir çözülme devrinden sonra ansızın ortadan kalkmasıdır.

Diyalektiğin düğüm noktası birikiş ve atlayış ilişkileridir. Şu halde bu önemli noktayı birkaç örnekle açalım:

^[30] Hegel, age.

Maddeden örnek: Bir cezve suyu ateşin üstüne koyalım. Hava tam bir atmosfer basıncı olsun. Su ısındıkça sıcaklığı, 5, 10, 20, 40 ve 80 °C vb. derecelere doğru kerte kerte ve sessizce yükselir. Sıcaklık 90, 99 °C dereceye çıkar. Su hâlâ sakindir. Fakat termometre 100 °C dereceyi gösterir göstermez, suyun içinde bir kıyamettir kopar: kaynama başlar. Demek 99 °C derecenin yapmadığını, sıcaklığı 100 °C'ye çıkararak en son 1 °C derece yapar. Ancak ondan evvel 99 °C derecelik sıcaklık birikmiş olmasaydı, o son bir derece suyu kaynatabilir miydi?

Hayır.

İşte suyun 99 °C dereceye kadar ısınması nicelikçe birikiş, fakat 100 °C dereceye gelir gelmez kaynaması nitelikçe atlayıştır. Ve ondan sonra su artık 100 °C dereceden 0,1 °C derece bile fazla ısınmaksızın, kaynamakta devam eder. Aynı cezveyle suyu buzdolabına koyalım. Sıcaklığı 100 °C dereceden aşağıya indimi kaynama durur. Derece 40, 10, 5 °C'ye iner, su sakindir. 4, 3, 2, 1 °C'ye iner; su akıcılığını muhafaza eder. Fakat sıcaklık 0 °C dereceye düşer düşmez, suyun içinde bir başka türlü kıyamet kopar. Su sıvı, akıcı iken birdenbire kaskatı buz kesilir. İşte hemen bütün cisimler için böyle birer eriyiş, katılaşma, gaz haline geliş noktaları vardır. Suyun akıcı hali bir nitelik, bir özelliktir. Gördüğümüz gibi, onun buhar veya buz hallerine geçmesi ansızın olur. Ancak o nitelik değişiklikleri için önce birtakım nicelik değişiklikleri (sudaki ısı derecesinin alçalması veya yükselmesi) gerekir. Sudaki sıcaklık derecelerinin birer birer değişmesi kerte kerte değişme, birikiş veya nicelikçe değişmedir. Suyun buhar ve buz hallerine ansızın geçmesi ani değişme, atlayış veya nitelikçe değişmedir.

Hayattan örnek: Canlı varlıkların cins ve tür değişiklikleri organ değişiklikleriyle olur. Vücut organlarının yapısından bahsedilen bilime **Anatomi** denir. **Biyoloji** denilen hayat biliminde

şöyle bir kanun vardır: Dedelerin fizyolojik (organ faaliyetlerine ait) değişiklikleri, torunlara anatomik (organ yapısına ait) değişiklikler şeklinde geçer. Örneğin; frengili bir babada vücudun yalnız salgıları yani ara fizyolojisi bozulur. Fakat bu bozukluğu ve derecesini gözle göremeyiz. Ancak Vasserman gibi ince tepkimelerle anlayabiliriz. Frengililerin çocuğunda ise hastalığın belirtileri birdenbire birtakım organ değişiklikleri şeklinde görülür. Çocuk altı parmaklı veya tavşan dudaklı vb. olur. Yani babanın organizmasında frenginin yaptığı fizyolojik değişmeler, çocuğa anatomik değişiklikler şeklinde intikal eder [geçer]. Bütün bitki ve hayvanlarda yeni organların peydah olması [oluşması] da hep böyledir. Yeni çevre şartları içine düşen bir tür hayvanların vücutlarında fizyolojik birtakım değişiklikler birikir. Sonra bu değişmeler doğan nesillere anatomik organ değişiklikleri halinde geçer. Fizyolojik değişikliğin anatomik değişmeler getirmesi; “organı yapan görevdir” sözü ile ifade olunur. Meydana gelen her yeni organ, yeni bir tür yaratır. Dikkat edersek; fizyolojik değişme en az bir ömür uzunluğunca oluşan kerte kerte bir biriktir. Organizma o esnada nicelikçe değişir. Fakat bir veya birkaç göbek kuşakta, uzun yıllar biriken bu değişme, yeni doğan nesle birdenbire, bir karında [kuşakta] organ değişikliği şeklinde sıçar. İşte bu ani anatomik değişikliğe nitelikçe değişiklik denebilir.

Tarihten örnek: Osmanlı İmparatorluğu kapitülasyonlar yüzünden kendi, yerli sanayiini ve vatandaş haklarını koruyamıyordu. İki düşman cepheye ayrılan emperyalistlerden Almanya tarafı, kapitülasyonların kaldırılmasına razı oldu. Demiryolu, maden ve banka imtiyazlarına dayanarak peşin para verdi. Kara ordusu zaten elde idi. Yavuz ve Midilli gemilerini vermekle Osmanlı donanmasının başına Alman amiralini geçirdi. Almanya’ya dayanan Türkiye, İstanbul’a göz koymuş Çarlık Rusyası’na karşı Dünya Savaşı’na girdi. Savaş yıllarında dışardan mal kıt gelince, yerli sanatlar içeride türedi. O kadar ki, savaşın son yıllarında ya-

pılan ilk sanayi istatistikleri, artık yerli bir sanayi burjuvazisinin Türkiye’de belirlediğini, kadının geniş ölçüde iş hayatına atıldığını gösterdi. Türkiye mağlup düşüp, Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman durum böyleydi.

Mütareke’de İtilaf Devletleri Türkiye’yi paylaştılar. İstanbul’u işgal, Anadolu’yu istila ettiler. Yani Türkiye, yerli ekonomisini ve İstanbul’u korumak için savaşa girdiği halde, elinden bütün ülkeler ve hâkimiyet gidiyordu. Halka yayılan şiddetli tepkiyle yer yer Redd-i İlhak heyetleri, Müdaafa-i Hukuk Cemiyetleri kuruldu. Yabancı işgali altında duran İstanbul’da, yarı derebeyi ve yarı ecnebi uşağı kozmopolit burjuvaziye dayanan bir Sultan vardı. Ama o da satılmıştı. Onun için ulus taşrada kendi başının çaresine baktı. Milis halk kuvvetleri, hükümete rağmen vatanı korumaya girişti. Vilayet-ı Şarkiye Müdaafa-i Hukuk **“Erzurum Kongresi”**ni açtı. Bir **“Heyet-i Temsiliye”** seçti. Ondan az sonra bütün memleket adına toplanan **“Sivas Kongresi”**, milli mücadele prensibini kesin şekilde ilan etti.

Görülüyor: Emperyalist devletler arasındaki çelişkiyle uzun müddet bocalayan Türkiye, Panturanizm ve Panislamizm gibi Almanya’da imal edilmiş programlarla hazırlandı. Sonra günün birinde ansızın Dünya Savaşı’na girdi.

Türkiye’nin Dünya Savaşı’na tesadüfen veya hiç beklenmedik bir zamanda girdiğini sananlar ancak Meşrutiyetten beri esen havanın gafilleridir. Tıpkı Dünya Savaşı gibi Milli Mücadele de, geniş anlamıyla bir kongrede birden ilan edildi. Yani savaşa giriş gibi Milli Mücadeleye giriş de, bir atlama ile oldu. Ama ondan önce bu konuda az çok uzun bir hazırlık devri görüldü. Anadolu’da taşra sanayiinin gelişmesi, kapitülasyonlara ve işgallere karşı hoşnutsuzluk, büyük şehirler işgal edilince aç kalan Türk aydınlarının Anadolu’ya kaçmaları ve ilk defa olarak halkla candan temasa geçmeleri, kendiliğinden milis kuvvetlerinin kuruluşu vb. vb. hep o milli mücadele ilanını hazırlayan birikişlerdir.

Tarihten örneklerimize devam edebiliriz: Sultan daha Mütarekenin ilk günlerinden itibaren ulusa ihanet etti. Ulus, her gün saltanatın yeni bir ihaneti ile karşılaşarak mücadelesini yaptı. Saltanat karşıtı düşünceler kerte kerte birikti. Fakat ancak beş altı yıllık bir birikmeden sonra 1923 yılının 29 Ekimi'nde Cumhuriyet ilan olundu. İşte örneğin saltanatı kaldıracak sebeplerin birikmesine evrim, o biriken sebeplerin birdenbire mevcut düzene yıkarak onun yerine Cumhuriyeti geçirmesine devrim denir.

Düşünceden örnek: İnsan kafasında düşüncelerin doğuşu da Diyalektik birikiş ve atlayışla olur. Örneğin insan şöyle bir muhakeme [düşünce] yürütür:

Âdem'i Allah çamurdan yarattı (tez). Hâlbuki bilim insanı evrimle getirir (antitez). Demek dinin iddiası yanlıştır (sentez).

Küçüklüğünde dindar olan kimseler iyi hatırlarlar ki, kafalarındaki din düşüncesi bazen hiç olmayacak bir nedenle ve birdenbire, bir günde, bir saatte, hatta bir saniyede altüst olur ve insan; "din yanılmış" kanaatine gelir. Ancak o kanaate gelmek için, Adem'in çamurdan yaratılması ile bilimin söyledikleri arasında ne uzun bir mücadelenin gelişmesi, ruhta ne çok antitezlerin birikmesi lazımdır. Onu da herkes nefsinde denemiştir. Fakat ruhta zıt düşüncelerin birikişi başladığı zamanlar, insan hâlâ ilk kanaatini din itikadını [inancını] muhafaza eder. Gerçekte, insan ruhu birtakım değişiklikler geçirmektedir. Ama bütün bunlar din niteliğine dokunmazlar. Sadece ruhta din karşıtı düşünceler sayıca birikir, bir nicelik değişmesi olur. Fakat bu birikme sonsuza dek devam etmez. Günün birinde din düşünceleri ansızın tapayı atar.

İşte belirli bir kanaatin çerçevesi içinde o kanaate zıt birçok düşüncenin birleşmesine kerte kerte nicelik değişmesi denir. En sonunda o kanaatin ansızın başka ve zıt bir kanaate atlayışı ani nitelik değişmesidir.

4- Karşılıklı Bağlılık ve Tarihi Mücadele

Karşılıklı Bağlılık ve Tarihi Mücadele, diyalektik gidiş ve zıtlıkların birikişinden atlayarak nitelik değişikliklerine varır. Dikkat edelim; bu gidişte zıtlık-değişme, birikiş-atlayış darmadağın ve gelişigüzel olmaz. Olanlar birbirinden ayrılmış, kopmuş, parça parça, bağımsız değildir. Aksine, tez-antitez-sentez arasında sürekli karşılıklı bağımlılık ve tarihi ilişki vardır.

a) Karşılıklı Bağlılık

Olayların, deyim yerindeyse, mekân içinde bağlılığı demektir. Mademki zincirleme gidiş vardır, bu zincirin halkaları arasında da bir bağlılık ve bağ olacağı kendiliğinden anlaşılır. Tezine göre Antitez olur, zıtlaşmanın birikişine göre sentez çıkar. Diyelim ki, $9+1=10$ eşitliğini ele alalım. 10 sentez ise, öbür yandaki 9 veya 1'deki oluşacak her değişiklik, ister istemez 10 üzerine etki yapar.

Gerçek hayatta olayların karşılıklı bağlılığı, o soyut eşitlikte olduğundan daha canlı görülür.

Maddeden örnek: Pozitif elektrik yüklü bir bulut rüzgârla minarelerin üstüne gelse, orada negatif bir elektriklilik yaratır. Bulutun elektriği tez, minarenin elektriğini antitez sayalım. (+) ile (-) birbirine bağlıdır.

1) Ölçülse bulutta mevcut (+) elektrik miktarına eşit bir (-) elektrik yükünün minare üstünde oluştuğu bulunur.

2) Bulut uzaklaşsa minaredeki elektrik de yerin dibine inerek kaybolur.

Bulutla minare arasındaki mesafe küçüldükçe (+) ve (-) elektrikerin sivri uçlardan birbirine doğru uzanışı artar. İki elektriği kavuşmaktan alıkoyan şey hava tabakasıdır. (Hava elektriği geçirmez). Ancak elektrikle hava arasındaki çelişki sonsuza dek

sürmez. Bir dereceye gelince, pozitif ve negatif elektrikler ayrıca hava tabakasını gürültüyle parçalayarak birbirine kavuşur, yani minareye yıldırım düşer. Bu bir sentezdir. Sentez yıldırımın şiddeti, minare ile bulut üzerindeki elektrik yüklerine bağlıdır.

Bütün kuvvetlerin değişimi olaylar arasındaki bağıllığına ve bağımlılığına sonsuz örnekler verir. Örneğin elektrik fabrikasının ocağında maden kömürü yanar. Kazandaki su ısı kuvveti ile buhar olur. Buhar kuvveti makineleri harekete geçirir. Dönen çarklar üzerindeki püsküller, sürtme denilen mekanik kuvvet neticesinde elektrik kuvveti üretir. Ondan sonra biz şehir elektriğini nelere çeviremeyiz. Ampullerimizde ışık, radyolarımızda ses, ütümüzde sıcaklık, buzdolabımızda soğukluk vb. vb. hep elektrik sayesinde elde edilir. Özetle, ilkin ürettiğimiz elektrik, fabrika ocağındaki ısıya bağlıdır. Fakat sonra ev ocağımızdaki ısı kullandığımız elektriğe bağlı olur. Elektrik ısıdan ve ısı elektrikten doğarak işlerimiz görülür. Bu hal, bütün doğa kuvvetleri arasında ne derece sıkı fıkı bir karşılıklı bağıllık bulunduğunu göstermeye yeter.

Hayattan örnek: Yukarıdaki Biyolojik Kanunu hatırlayalım: Dedelerde olan fizyolojik değişiklikler, torunlara anatomik değişiklikler şeklinde intikal eder.

Her yeni organ, ne yapar?

Vücuttaki bütün organlara karşılıklı etkide bulunarak onları kendisi ile bir uyum içine sokar. O zaman önümüze eskisinden bambaşka yeni bir canlı türü çıkar.

Örneğin insanın maymunlardan ayrı, dil ve zekâ sahibi bir varlık olmasını ele alalım. Dünya oluşumunun dördüncü devir sonunda, ormanda yaşayan en gelişmiş bir yaratık var. Bu yaratık doğayla ilişkisinde gittikçe taş, lobut gibi bazı aletleri kullanmaya başlıyor. Alet cansız bir organ haline geliyor. O zaman vücutta sırf alet kullanmaya özgü bir çift organ oluşuyor: Eller. Ve el

denilen yeni organla beraber, insan vücudunun bütün özellikleri meydana geliyor.

Elleri iyice kullanmak için insan iki ayak üzerinde yürümeye başlıyor. Ayakları üstüne kalkınca başı gövde üstünde dik tutmak gerekiyor. Dört ayakla yürüyen hayvanların başı, ileriye görecekt biçimde durmak için kafatasının her tarafı kalın kaslarla sarılıdır. Ayağa kalkan hayvanda ise, kafanın yalnız alt kısmı için sağlam kaslara gerek kalır. Kafatasının üstündeki kaslara görev kalmaz. Görevsiz organ köreleceğinden kafatasının kasları küçülüp kaybolur. Yani kafatası o zamana kadar kendisini bir cendere gibi sıkıştıran kalın kasların baskısından kurtulur.

Serbest kalan kafatası ile birlikte, içindeki insan beyni de daha kolay ve çabuk gelişmek için organik imkân bulur. İşte gelişme imkânı bulduğu için, insan beyni ve tabîî beyinle birlikte insan zekâsı büyür. Vücuda oranla beyinin ağırlığı, her hayvandan çok insanda görülür.

Dimağın izni oranında dil meydana gelir. Dil işlendikçe insan beyni yeni bir görev bularak daha çok açılır. Nihayet, “konuşan ve akıllı” diye tarif edilen insan, yeryüzünde en şerefli yaratık olur.

Bütün bu örnekler gösteriyor ki, hayat olaylarında en ufak bir değişiklik, bağlı olduğu her alanda -suya atılan taşın merkezden çevreye doğru yaptığı dalgalar gibi- geniş tepkiler yapar.

Madde ile hayat ilişkisi: Madde ile hayatın karşılıklı etkisini en iyi gösteren şey, yeryüzündeki humus sentezidir. Bu kara toprak, canlı varlıkların en elverişli zeminedir. Yani hayat doğadan çıkar. Fakat bir kez çıktıktan sonra, onu kemire kemire kısmen olsun hayata bağımlı tutar. Hele hayat insan toplumuna eriştiği zaman, toplumla doğa arasındaki karşılıklı bağlılık büsbütün harikalar yaratır. İnsan, toplum şeklinde kendine özgü bir doğa yaratmıştır. Dağları, taşları, denizleri, boğazları değiştirmektedir.

Toplumdan örnek: Pazarda arz ile talep bir malın fiyatını belirler. Arza nazaran talep fazla ise fiyat yükselir. Arz talepten çoksa fiyat alçalır. Fakat bir kere oluşan fiyat da, karşılık olarak arz ve talep üzerine etki yapar. Bir malın fiyatı çok yüksekse; o malın üretimi ve şu hâlde arzı çoğalır. Talebi yani sürümü azalır. O zaman eski fiyat tekrar bozulur ve düşmeye başlar. Bir malın fiyatı çok düşerse, onu herkes ister. Malın talebi artar. Diğer taraftan fiyat düşük, yani getirdiği kâr az olduğu için o malın üretimi de azalır, arzı düşer. Bu sefer arzı eksilip talebi artan malın fiyatı tekrar yükselmeye başlar vb... Böylece bir taraftan arz ile talep malın fiyatını, öbür taraftan fiyat arz ve talebi tayin ederken, birbiri üzerinde karşılıklı etkilerde devam ederler.

Örneklerimizi insan düşüncesi alanına da uzatabiliriz. Kafanın içinde düşüncelerin birbirine bağımlı oluşu; “düşüncelerin çağrışımı” adını alır. Propaganda, reklam, telkin vb. gibi faaliyetler, hep insan düşüncesinin birbiri üzerine sonsuz karşılıklı etki yaptıklarını gösterir.

Bütün bu örnekler bize, evrende soyut yani öteki olaylardan ilgisini kesmiş, tek başına kalmış bir olay olmayacağını gösterir. Soyutlama; bir olayı ötekinden ayırmak insan icadıdır. İnsan bilgisi her şeyi bir anda bütünüyle kavrayamaz. Olaylar arasında ancak en çok ve en sık temas ettiklerine dair ilkin bir düşünce edinmeye mecburdur. İnsan bilgisi derlenip toplanmak ve birikmek için, önce soyutlama yolu ile olayları tespite mecbur kalmıştır. Fakat insanın soyutladığı olaylar gerçekte soyut değildirler. Nitekim insan da, soyutlama yolu ve Metafizik Metodu ile bilimlerini biriktirdikten sonra olayların tümünü kavrayan Diyalektik Sınıflandırma Bilimine geçmiştir. Olanları, bütün evren içinde, içli dışlı girift ilişkiler ile hep birden kavramaya başlamıştır. Soyutlama: Metafizik Yöntemin “böceği incelemek için öldürmek” yöntemidir, Diyalektik: Varlığı canlı hali ile inceler.

b) Tarihi İlişki

Olayların zaman içinde bağıllığı demektir. Zıtlıklardan değişiklikler meydana çıkar... Birikiş arkasından atlayış getirir. Bir kelimeyle değişmeyen durum yoktur. Ve değişiklik kâh tedricen (sayıca, evrim suretiyle) oluşur. O esnada bütün olaylar büyük bir bütün oluşturacak biçimde birbirine bağımlıdırlar.

Fakat bir değişmeyle sonuçlanan zıtlıklar artık hallolur ve değişme olduğu yerde kalır mı?

Asla.

Şimdiye kadar söylediklerimizden az çok anlaşılacağı gibi, tezle antitez arasındaki zıtlıkların çarpışması devrimle senteze sıçrar. Ancak o senteze karşı çarçabuk başka bir antitez çıkar ve yeni bir zıtlık tekrar kurulur.

Yani varlık ve olaylar içinde her zıtlık bir değişiklik getirdiği gibi her değişme de peşinden yeni bir zıtlık getirir. Örneğin (+) elektrik (-) elektrik bir zıtlıktır. Fakat maddenin içinde (+) proton (elektrik yükü) ile (-) elektron, güneş sistemi gibi bir sistem kurarak atom haline gelir. (+) Elektrik tez, (-) antitez olunca, bunların atom şeklinde dengelenmesi adeta önceki zıtlığı kaldıran bir sentez meydana getirmiş olur. Bu sefer atom sentezi durmaz, başka atomlarla zıtlık haline geçer. Doğada bulunan çeşitli cisimlerin birbirini çekmesi veya itmesi, birbirine kimyasal ilgi göstermesi, birbirini oksitlemesi (oksijenin demiri paslandırması), ısı veya mekanik etkisiyle birleşip ayrılmaları; atomlar içinde kapanan (+) ile (-) elektron zıtlıklarının atomlar dışında yeni zıtlıklar edindiğini gösterir; bu, basit cisimlerin zıtlıklarını yapar. Çeşitli basit cisimler arasındaki çatışma ve çarpışmalardan tabii gene birtakım yeni sentezler doğar. Nitekim doğada saf haliyle basit cisimlere ender rastlanır. Hemen bütün cisimler birbirleri ile kaynaşmış ve bileşik bir haldedirler. Bileşik cisimler, albümin dediğimiz canlı hücre yapısına uygun bir tertibe kadar müthiş

biçimde yükselebilir. O zaman, miseller (koca atom yığınları) koloit (yani, eriyik olduğu halde ince elekten geçmez) cisimleri, koloitler de canlı hücreyi mümkün kılar. Özel bir hayat dengesi, hayat sentezi meydana gelir.

Hayat durur mu?

Hayır.

Canlı hücrelerle doğa arasındaki bir çarpışmadır başlar. Buna yaşama yarışı (mücadele-i hayat) denir. Hücreler arasında ve hücrelerle doğa arasında savaş ilerledikçe, tek hücrelerden çok hücreli hayvanlara veya bitkilere doğru bir gelişmedir başlar. Aşağı hayvan türleri, yukarı hayvan türlerine ve insana kadar yükselir. Doğa-hayat arasındaki zıtlık devam eder.

Doğada görülen bu gidiş, insan toplumunda başka türlü olmaz.

Örneğin: Telgrafın keşfi insanla mesafe arasındaki tezadı Mors işareti şeklinde halletti. Fakat uzaktan işaretle iletişim olanağı, sesle konuşma ihtiyacını ortaya attı. Telsiz, telefon, sesle mesafe zıtlığını halletti. Ancak onun arkasından televizyon çıktı. “Seyreyle gözüm Rus-Japon harbini” gösteren seyyar sandıklardan projeksiyona, sessiz sinemaya, sessizden sesli ve renksizden renkli sinemaya doğru gidiş de aynıdır. Toplumda her ihtiyaç birtakım araştırmalardan sonra bir keşifle az çok hallolunur. Lâkin her keşif birçok yeni ihtiyaca kapı açar. Sosyal aletlerin, tekniğin, yöntemin ve kuramların, nihayet duygu ve düşüncelerin gelişmesi hep böyle ihtiyaçların birikmesi ile keşiflere atlayarak olur.

Zıtlıkların birikmesi: Evrim, ihtiyaç zıtlıklarının birikişi demekse, nicelikten niteliğe atlayış da, devrim demektir. İşte gerek doğa, gerek toplum ve gerekse düşüncenin böyle hız alıp sıçrama sureti ile adım adım ilerleyişi, doğa, toplum ve düşüncenin zaman içinde ilerlemesini, tarihi gidişini teşkil eder. Onun için evrende her şeyin, her olayın bir tarihi vardır. Ve TARİHTE bütün

dünya olayları birbirleri ile ilişki halinde bulunurlar.

Şu halde biz, bir olayı anlamak için onun yalnız gözümüze çarpan bir anlık manzarası ile yetinmeyiz. Bu manzarayı meydana getiren, ondan önceki uzun; tez-antitez-sentez halkalarını, olayın, tarihini göz önüne getirmeye mecburuz. Dünya deyince; küremizin yalnız bugünkü haline bakarsak, eski zaman softaları gibi evreni yerinde sayıyor sanırız ve yanılırız.

Örneğin, dünyayı anlamak için; Güneş sisteminin nasıl oluştuğunu, dünyanın güneşten ne biçimde koptuğunu, kabuk bağladığını, bu kabuğun ne gibi değişiklikler geçirdiğini, üzerinde canlı varlıkların ne tarzda geliştiğini vb. vb. kavramaklıgımız gerekir. İnsan deyince, bugünkü halimize bakarsak aldanırız. Hayvan türleri içinde evrimin nasıl olduğunu, o evrimin son halkasından insanın nasıl sıçrayıp çıktığını, ilk insandan bugüne kadar ne gibi değişiklikler geçirdiğini gözden kaybetmemeye mecburuz. Yoksa gene olayları soyut sanıp, metafizik yoluyla kendimizi aldatmış oluruz. Doğanın, toplumun Tarihi bilinmediği vakit, o soyutlamacı Metafizik Yöntem zorunluydu ve şu halde haklıydı. Ancak bugün iş böyle değildir. Jeoloji yerin, Embriyoloji tohumun, Biyoloji hayatın, Fizyoloji vücudun faaliyetlerinin; Filoloji dilin, Sosyoloji toplumun vb. vb. oluşum tarihini meydana çıkarmıştır. Bugün bilimcil olarak her olayı tarihsel bir biçimde incelemek yalnız mümkün değil, zorunludur da.

Buraya kadar söylediklerimizi özetleyerek soralım:

Diyalektik nedir?

Kısaca şudur:

Her zaman ve her mekân içinde zıtlıkların birikip atlama-sıyla olan değişikliklerin zincirleme gidişi diyalektiktir.